

Môžu preferenčné hlasy uľahčiť vstup žien do vrcholovej politiky?¹

Ol'ga Gyárfášová² – Sofia Karina Trommlerová³

Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov FSEV UK, Bratislava
Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja,
Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava

Can Preferential Votes Facilitate Women's Entry into Top Politics? Political parties' strategies and outcomes in the 2020 Slovak parliamentary elections in a gender perspective. Slovakia's proportional electoral system features semi-open lists and one constituency. We study two determinants of women's long-term underrepresentation in top politics: supply of female candidates by political parties (number of women and their positions on electoral lists) and demand by voters (number of preferential votes for women). In the 2020 elections, we identify three types of candidate lists: gender-sensitive, gender-ambivalent, and masculine. Non-masculine parties' voters promoted women disproportionately, but their preferential votes did not compensate for women's low starting positions. As voters' demand could not override parties' supply, we conclude that party gatekeepers are responsible for low female political representation.

Sociológia 2023, Vol. 55 (No. 1: 5-43)

<https://doi.org/10.31577/sociologia.2023.55.1.1>

Key words: *Women in politics; candidate lists; preferential votes; party gatekeepers*

Úvod

Ženy síce tvoria polovicu spoločnosti, sú však tzv. mocenskou menšinou, keďže ich reprezentácia vo vysokých riadiacich pozíciách, v oblasti podnikania či v politickom rozhodovaní je na Slovensku podstatne nižšia, ako by zodpovedalo paritnému zastúpeniu. Začarovaný kruh poddimenzovanej reprezentácie žien v zákonodarnom zbore neprelomili ani parlamentné voľby 2020. Do NR SR bolo zvolených 32 žien (21 %), čo je síce o tri viac ako v roku 2016, avšak stále podstatne menej ako 30 percent, čo sa v literatúre považuje za tzv. „kritickú masu“ potrebnú na umožnenie rodovo vyváženjšieho fungovania politiky⁴.

Miera zastúpenia žien v politike je výsledkom pôsobenia mnohých faktorov a téme sa venuje rozsiahla akademická literatúra (Norris 1993, 1996, 2004;

¹ Práca Ol'gy Gyárfášovej na tejto štúdií bola podporená grantom APVV-18-0218 'Blízki príbuzní? Slovensko a Česko v kontexte medzinárodných komparatívnych výskumov 100 rokov od ČSR'. Autorky ďakujú dvom anonymným recenzentom za podnetné komentáre, ktoré prispeli k skvalitneniu prvej verzie štúdie.

² Korešpondencia: doc. PhDr. Ol'ga Gyárfášová, PhD., Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK v Bratislave, E-mail: olga.gyarfasova@uniba.sk

³ Korešpondencia: M.A. Sofia Karina Trommlerová, PhD., Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. E-mail: sofia.trommlerova@heid.ch

⁴ Koncept „critical mass“ vychádza zo skúseností žien, ktoré predstavovali malú menšinu vo firmách alebo v politike. Podľa tejto teórie sa menšina až po prekročení istého kritického podielu v rámci skupiny stáva dostatočne silnou na to, aby začala ovplyvňovať jej kultúru (Dahlerup 1988).

Matland 2005; Matland – Montgomery 2003; Matland – Studlar 1996; Maškarinec 2019; Maškarinec – Klimovský 2017; Kouba et al. 2013; Maďarová 2014 a i.). Na najvšeobecnejšej úrovni, v rámci celkového kontextu, v ktorom sa účasť žien na politike odohráva, môžeme identifikovať tri skupiny faktorov: 1. socioekonomické (napr. vzdelanie, zamestnanie, ekonomický rozvoj, vplyv modernizácie), 2. kultúrne (najmä postoje k rodovej rovnosti, socializácia a výchova, religiozita a pod.) a 3. politické a inštitucionálne faktory (typ volebného systému, veľkosť volebného obvodu, typ kandidátnej listiny, pravidlá nominácií a pod.) (Maškarinec 2019).

V slovenských podmienkach sa otázke zastúpenia žien v politike venovalo viacero štúdií. Z feministického hľadiska sa ňou zaoberali Jarmila Filadelfiová et al. (2000), zborník štúdií *Hlasy žien* (Filadelfiová 2002) či práca *Kradmá ruka feministky rozvažuje za plentou* (Kobová – Maďarová 2007), ktorá poukázala na vplyv volebného systému a procesu zostavovania kandidátnych listín na úspešnosť žien pri vstupe do politiky. Všeobecné otázky „viditeľnosti“ žien v politike na rôznych úrovniach reprezentácie analyzovali o. i. Alexandra Bitušíková (2005) a Barbora Holubová (2010). Zastúpenie žien na úrovni samospráv skúmali najmä Daniel Klimovský (2015) a Matúš Sloboda (2014), vrátane vplyvu faktoru „znovuzvolenie“ (Sloboda 2014). Nomináciám žien do vládnych pozícií sa venujú práce Hudáčková – Malová (2021) a Sloboda et al. (2021). Celkové zastúpenie žien v slovenskej politike a to, ako tento problém vníma slovenská verejnosť, analyzujú štúdie Bútorová et al. (2018) a Bútorová – Gyárfášová (2020). Na základe opakovaných výskumov verejnej mienky autorky zdôrazňujú, že pokiaľ nebude „spoločenská objednávka“ na vyššie zastúpenie žien v politike, nebude existovať ani motivácia politických elít pristúpiť ku konkrétnym krokom. Jednu z tém nášho výskumu – analýzu preferenčného hlasovania z rodového hľadiska – rozoberali v priekopníckej štúdií Bútorová a Filadelfiová, keď prepojili volebnú štatistiku preferenčných hlasov s výberovým zisťovaním povolebného výskumu (Bútorová – Filadelfiová 2011).

Naša štúdia stavia na doterajších výskumoch, pričom jej hlavným cieľom je na prípade parlamentných volieb 2020 analyzovať úspešnosť žien vo volebnom súboji pri získavaní preferenčných hlasov. Analýza prebieha vo viacerých krokoch: v prvom analyzujeme stratégie jednotlivých politických subjektov pri umiestňovaní žien na kandidátne listiny (celkový počet žien ako aj ich pozície na kandidátnej listine). Následne kategorizujeme politické strany ako rodovo citlivé, rodovo nevyhranené a maskulínne. Predpokladáme, že strany, ktorým je blízka idea rodovej rovnosti, budú mať na svojich kandidátkach viac žien. Zároveň vychádzame z toho, že postoje strán k rodovej rovnosti sú súčasťou ich širšieho hodnotového zázemia a ideologického profilu v kultúrno-etických otázkach (Havlík et al. 2020; Mesežnikov 2020). V druhom kroku sledujeme

úspešnosť žien vo voľbách, teda to, či sa vďaka preferenčným hlasom prekrúžkovali na vyššie pozície. Analyzujeme aj to, či voličská podpora ženských kandidátok súvisí s pôvodnou rodovou štruktúrou kandidátnej listiny. V treťom kroku sa snažíme prepojiť rodové zloženie elektorátu s úspešnosťou kandidujúcich žien.

V porovnaní s doterajším výskumom prinášame doteraz nepreskúmané aspekty, ako napr. analýza rodového zloženia kandidátnych listín pre celé politické spektrum a následné vytvorenie rodovej typológie politických strán. Venujeme sa tiež rodovej analýze posunov, ktoré môžu nastať vo výsledkovej listine v dôsledku preferenčných hlasov (tzv. krúžkov). V našom prístupe abstrahujeme od volebných výsledkov v dvoch aspektoch: 1. nezohľadňujeme, či daný subjekt získal počet hlasov potrebných na vstup do parlamentu, a 2. zaujímajú nás všetky individuálne posuny vo výsledkovej listine, teda aj tie, ktoré v konečnom dôsledku neznamenali zisk poslaneckého mandátu. Na základe agregovaných dát volebnej štatistiky a individuálnych dát z výberových zisťovaní analyzujeme 13 strán, ktoré vo voľbách 2020 získali minimálne 2 % platných hlasov.⁵ V rámci štúdie tiež prinášame metodologickú inováciu – typ štatistického modelu, ktorý je vhodnejší na analýzu zisku preferenčných hlasov vo voľbách než tradičné modely, a potenciálne úspešnejší pri detegovaní (rodových) rozdielov vo volebnej úspešnosti kandidujúcich.

Rozbor toho, ako preferenčné hlasy zmenili konečné umiestnenie kandidujúcich žien a mužov v porovnaní s ich pôvodnou pozíciou na kandidátnej listine, nás vedie k úvahám o príčinách nižšieho zastúpenia žien v slovenskej parlamentnej politike. Naša analýza ukazuje, či majú preferenčné hlasy potenciál resp., dostatočnú silu na to, aby zmenili pôvodnú rodovú kompozíciu kandidátnych listín. Štúdia tiež pomáha identifikovať faktory, ktoré ovplyvňujú podrepräsentáciu žien v parlamente, testuje teoretickú literatúru k tejto téme a na prípade Slovenska poukazuje aj na všeobecnejšie výzvy zastúpenia žien v politike.

Teoretické východiská – politická reprezentácia žien, jej možnosti a limity

Všeobecným rámcom pre skúmanie zastúpenia žien v politike je teória (politickej) reprezentácie. Hanna F. Pitkin – poukazujúc na etymologický pôvod slova re-representácia – priniesla klasickú definíciu reprezentácie ako „urobiť niečo znovu prítomným“, resp. urobiť v istom zmysle prítomným niečo, čo v inom zmysle prítomné nie je, doslova alebo v skutočnosti (Pitkin

---

⁵ Naša vzorka zahŕňa: 1. šesť subjektov, ktoré sa dostali do parlamentu: OĽaNO, KÚ, NOVA, Zmena zdola (ďalej OĽaNO); Smer-SD, Sme rodina, LSNS, SaS a Za ľudí; 2. šesť strán a jednu koalíciu, ktoré nepostúpili do parlamentu, ale získali minimálne 2 % platných hlasov: koalícia PS/Spolu; subjekty KDĽ, MKÖ-MKS (ďalej MKO), SNS, Dobrá voľba, Vlast' a Most-Híd (ďalej Most). Zvolili sme 2 %-nú hranicu, lebo volebné výsledky kontinuálne klesajú z 25,02 % na 2,05 % a potom skokovo spadnú na zanedbateľných 0,02 %-0,55 %.

1967: 8-9). Pitkin rozlišuje rôzne úrovne, resp. typy reprezentácie: 1. formalistickú (*formalistic*), 2. obsahovú, substantívnu (*substantive*), 3. deskriptívnu (*descriptive*) a 4. symbolickú (*symbolic*) (Pitkin 1967). Aj v súvislosti s reprezentáciou žien sa čoraz väčšmi zdôrazňuje prechod od konceptu „stand for“ – kandidovať za niekoho, zastupovať niekoho v rovine deskriptívnej – ku konceptu „act for“ – konať za niekoho, v mene niekoho, čiže ženy političky konajú v prospech žien ako skupiny. Dôraz sa kladie na *konanie* tých, čo reprezentujú, čiže na substantívnu reprezentáciu, nielen na ich číselné (deskriptívne) zastúpenie (pozri aj Maďarová 2014).

Na úzke prepojenie deskriptívnej a substantívnej reprezentácie upozorňuje Jitka Gelnarová, podľa ktorej požiadavka „aby ženy v politike reprezentovali ženy-voličky v sebe spája chápanie deskriptívnej aj substantívnej reprezentácie“ (Gelnarová 2010: 125), a takisto Anne Phillips v koncepte „politiky prítomnosti“ (Phillips 1995), podľa ktorého sú ženy-političky lepšie vybavené na zastupovanie záujmov žien. Phillipsovej argument je založený na rozdieloch medzi ženami a mužmi v ich každodennom živote a skúsenosti, na vzťahu k ich biologickým rolám, ako aj na ich nerovnakom postavení v deľbe platenej a neplatenej práce a na vylúčení žien z väčšiny sfér ekonomickej alebo politickej moci (Phillips 1995: 67-68). Avšak otázka, či ženy reprezentujú resp. majú reprezentovať ostatné ženy, je podstatne komplikovanejšia, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Navyše situácia v postkomunistických krajinách odráža úplne inú realitu, ako zažívali ženy v západných demokraciách v čase prvej vlny feministických hnutí (Gelnerová 2010). Česká analytička Hana Havelková upozorňovala na to, že ženy, ktoré išli do politiky po roku 1989, až na výnimky, odmietali akýkoľvek vzťah k špecificky ženskej politickej agende (Havelková 1996, 2006) a chceli vystupovať ako zástupkyne „určitej politickej orientácie (strany) a ako odborníčky“ (Havelková 1996: 84). Tento vyhranený postoj žien-političiek prešiel od pádu komunizmu vývojom a časť aktuálnych političiek sa otvorene hlási k zastupovaniu dlhodobo zanedbávanej „ženskej“ agendy, teda k artikulovaniu záujmov žien a k presadzovaniu ženských priorít vo verejných politikách.⁶ To, že vzťah medzi deskriptívnou a substantívnu reprezentáciou žien je dynamický a v čase sa mení, potvrdzuje aj výskum Leny Wängnerud (Wängnerud 2009).

Z hľadiska cieľov nášho výskumu ostáva otázka substantívnej (obsahovej) i symbolickej reprezentácie bokom a sústredíme sa na rovinu *formalistickú*, teda formálne okolnosti, na základe ktorých sa napĺňa deskriptívna politická reprezentácia žien, a potom na rovinu *deskriptívnu*, na ktorú nahliadame čisto z hľadiska číselného zastúpenia žien v politike.

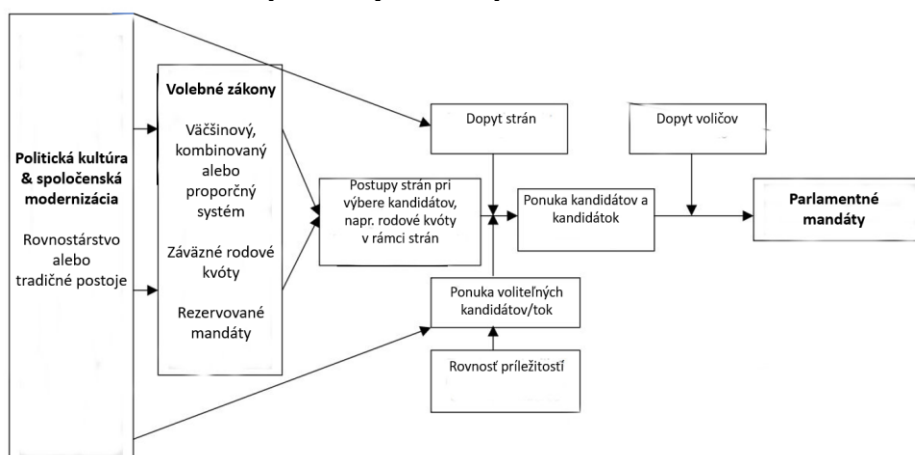
---

⁶ Ako príklad z aktuálnej slovenskej politickej scény môžeme uviesť Vladimíru Marcinkovú alebo Simonu Petřík.

Cesta žien za poslanským mandátom

Cesta žien do politiky sa zvykne charakterizovať aj ako zužujúci sa lievnik. Ide pritom o mnohofaktorový, komplexný proces, ktorý sa odohráva v konkrétnom politicko-kultúrnom prostredí a volebnom systéme (Norris 1996). Proces vedúci od rozhodnutia ženy kandidovať až ku zisku poslanského mandátu má niekoľko zásadných „úzkych hrdiel“. Jedným z nich je rozhodnutie politickej strany o umiestnení ženy na kandidátnej listine, čo je niekoľkoúrovňový proces (Schéma 1).

Schéma č. 1: Lievikový model procesu výberu kandidátov a kandidátok

Zdroj: Norris (2004: 201)

Najvšeobecnejšiu úroveň predstavuje politická kultúra a spoločenská modernizácia – dôležitým rozlíšením je, či prevažujú tradičné hodnoty alebo princípy rovnosti príležitostí. Ďalším dôležitým faktorom sú volebné zákony – volebný systém, prítomnosť rodových kvót alebo „rezervovaných“ mandátov. Potom nastupuje proces výberu kandidujúcich (dopyt strán), ktorý je determinovaný disponibilným okruhom možných kandidátov a kandidátok (ponuka stranám), čo je opäť funkciou širšieho spoločenského prostredia.⁷ Kandidátka listina (ponuka voličom) je predmetom hlasovania vo voľbách (dopyt voličov) a výsledkom celého procesu sú mandáty v parlamente (Norris 2004: 201).

Samotný výberový resp. regrutačný proces môžeme rozdeliť na viac krokov: 1. od spôsobilých a oprávnených k uchádzačom (*from eligibles to aspirants*), 2. od uchádzačov ku kandidátom (*from aspirants to candidates*) a

⁷ Bariérou pre vstup žien do politiky sú aj faktory znižujúce ponuku žien-političiek voči stranám: nerovnomerné rozdelenie starostlivosti o rodinu a domácnosť v neprospech žien, socializácia žien do roly nekonfliktných a príjemných (Gerhards – Kosfeld 2020), agresívny štýl politického zápasu (Schneider et al. 2016), či nižšie sebavedomie žien, tzv. „underconfidence“ (Jakobsson 2012).

3. od kandidátov k zvoleným zástupcom (*from candidates to MPs*) (Norris 1996: 196). Postup v 2. kroku určujú stranické pravidlá a naša analýza sa zameria na výstup tejto časti procesu - kandidátnu listinu predloženú voličom. Výsledok tretieho kroku do istej miery určujú voliči svojimi preferenčnými hlasmi. Sila týchto hlasov však nie je všemocná a jej limitom je práve pozícia na kandidátke.

Zostavenie kandidátnej listiny v rámci strany – nominácia – má dve stránky: 1. ponuka (*supply*), čiže prítomnosť a dostupnosť vhodných uchádzačov a uchádzačiek; 2. dopyt (*demand*) politickej strany (*party selectors*). V samotných voľbách potom nasleduje druhá úroveň dopytu – rozhodnutie voličstva (*demand by electorate*) (Norris 1996, 2004). V literatúre k tejto téme panuje zhoda na tom, že práve proces nominácie *v rámci strany* je kritickým miestom „lievika“, v ktorom sa uplatňuje sila stranických „strážcov vstupu“ (*gatekeepers*).

Čo sa týka volebných pravidiel, v rámci ktorých ženy získavajú politické zastúpenie, väčšina analýz sa zhodne na tom, že pre úspešnú kandidatúru žien je výhodnejší pomerný volebný systém oproti väčšinovému (Norris 2004; Tremblay 2012; McAllister – Studlar 2002). Vo väčšinovom systéme, ktorý je založený na jednomandátových volebných obvodoch, musí byť žena pre danú stranu voľbou číslo jeden, aby mala šancu uspieť v súťaži. V pomernom systéme je dôležitým faktorom veľkosť (viacmandátového) volebného obvodu – medzi veľkosťou obvodu a šancami žien je priama úmera. Vo veľkých obvodoch môže byť žena umiestnená na kandidátnej listine strany aj nižšie a stále má šancu byť zvolená, keďže veľké obvody znamenajú viac mandátov na jeden obvod (Matland – Brown 1992; Norris 1996, 2004). V tomto zmysle má Slovensko volebný systém, ktorý by mal byť teoreticky pre zastúpenie žien priaznivý, keďže ide o proporčný systém s jedným celoštátnym volebným obvodom.

Ďalším dôležitým faktorom je podoba kandidátnej listiny, ktorá môže byť uzavretá (*closed*), polootvorená (*non-blocked* alebo *semi-open*) a otvorená (*open*) (Norris 2004: 229), resp. podľa slovenskej terminológie prísne viazaná, viazaná a voľná (Spáč 2013: 19). V prvom prípade si voliči vyberajú iba stranu a nemajú žiadnu možnosť zasiahnuť do poradia kandidátov určeného stranou. Opačným pólom sú otvorené alebo voľné kandidátne listiny, ktoré nechávajú hlasujúcim široký priestor na ich vlastné preferencie. Strednou alternatívou sú viazané (alebo polootvorené) listiny s preferenčným resp. prednostným hlasovaním, čo je aj prípad Slovenska (tamtiež).

Peter Spáč vymedzuje tri kľúčové faktory prednostného hlasovania: 1. počet preferenčných hlasov, ktoré majú voliči k dispozícii; 2. veľkosť volebného obvodu, resp. počet kandidátov na listine – väčší obvod znamená dlhší zoznam, čo môže komplikovať situáciu pre nižšie nominovaných kandidátov; 3. hranica

započítavania preferenčných hlasov. Tieto faktory možno považovať za „inštitucionálne jadro preferenčného hlasovania“ (Spáč 2013: 22-26). Dodatočným činiteľom je povinnosť či dobrovoľnosť preferenčného hlasovania.

Možnosť prednostného hlasovania (či už formou otvorenej alebo polootvorenej kandidátky) sa vo vzťahu k zastúpeniu žien považuje za „dvojsečnú zbraň“. Na jednej strane môže byť výhodná, pretože umožňuje ženám prekrúžkovať sa z nižšieho na zvoliteľné miesto. Na druhej strane, ako uvádza Ľubica Kobová, „ak volebný systém umožňuje uplatniť preferencie, čiže v prípade Slovenska určitý počet kandidátok alebo kandidátov sa môže „prekrúžkovať“ na zvoliteľné miesta, strany sa vždy môžu zbaviť zodpovednosťou, že ženy neboli zvolené“ (Kobová 2007: 12). Čiže polootvorená kandidátka môže mať aj nežiaduci efekt, lebo strana sa môže odvolať na „vôľu elektorátu“ a argumentovať, že ak by ľudia chceli mať viac žien v parlamente, prekrúžkovali by ich tam.

O definitívnom získaní mandátu kandidujúcich rozhoduje elektorát, čiže dopyt voličstva. Výskumy voličského správania sa dlhodobo venujú identifikovaniu a vysvetleniu rozdielov vo volebnom rozhodovaní žien a mužov. Prípadná rodová priepasť (*gender gap*) vo voličskom rozhodovaní môže mať rôzne dôvody (Gidengil 2007). Niektoré štúdie pracujú s hypotézou, že ženy sú náchylnejšie voliť ženy na základe teórie diskriminácie menšín, kedy skupina, ktorá je v menšine, je sociálne kohéznejšia a medzi jej členmi existuje vyššia miera identifikácie. Platí to nielen o výbere strany, ale aj o krúžkovaní kandidujúcich. Sociologičky Bútorová a Filadelfiová na základe rodovej analýzy prednostného hlasovania na prípade volieb 2010 konštatovali, že „pri prednostnom hlasovaní nemožno v každej politickej strane rátať s automatickou solidaritou ženských voličiek, ktorá by sa prejavila vo zvýšenej podpore ženských kandidátok (Bútorová – Filadelfiová 2011: 203). K podobným záverom dospel aj český výskum (Kouba et al. 2013), ktorý konštatuje, že volebné správanie mužov a žien sa z hľadiska udeľovania krúžkov nelíši a ženy teda nie sú preferenčným hlasovaním v priemere nijako zvýhodňované (Kouba et al. 2013: 387-388). Predpoklad, že ženy sú náchylné voliť resp. krúžkovať ženy v zmysle menšinovej solidarity, teda nebol potvrdený a rodová priepasť má iné, spravidla mnohofaktorové vysvetlenia.

Inštitucionálne a organizačné faktory zastúpenia žien – prípad Slovensko

Volebný systém

Na Slovensku sa za vyše tri dekády demokratického vývoja nedosiahla uspokojivá úroveň tzv. deskriptívnej reprezentácie žien. Pritom slovenský volebný systém je teoreticky najpriaznivejšie naklonený zastúpeniu žien – je proporčný s jediným, čiže veľkým obvodom. Samotný proporčný systém však

nie je zárukou vyššieho zastúpenia žien. Napríklad v krajinách EÚ s pomerným systémom vidíme priepastné rozdiely medzi Švédskom či Fínskom, kde podiel žien v národných parlamentoch prevyšuje 45 %, a Slovinskom či Českou republikou, kde je podiel žien podobne nízky ako na Slovensku. Na rozdiel od Slovenska však tieto krajiny nemajú len jeden celoštátny obvod, ale viacero volebných obvodov.⁸

Dôležitým faktorom, ktorý je v centre našej výskumnickej pozornosti, je prednostné hlasovanie. Na Slovensku uplatňujeme polootvorené/ viazané hlasovanie – voličstvo si najskôr vyberá stranu a iba v rámci danej kandidátnej listiny môže (ale nemusí) udeliť preferenčné hlasy. Aplikovaním vyššie menovaných faktorov inštitucionálneho jadra podľa Spáča (2013) na slovenský volebný systém vidíme, že: voliči môžu dobrovoľne udeliť maximálne 4 preferenčné hlasy, vyberajú z listiny jedného celoštátneho volebného obvodu (spravidla 150 kandidujúcich) a hranica započítania je 3 % hlasov pre daný subjekt.

Tento systém síce dáva voličstvu úspešných politických strán isté možnosti zasiahnuť do rozhodovania o tom, kto z nominovaných získa poslanecký mandát, avšak „sila“ preferenčných hlasov je limitovaná. Spáč ich nazval „tichým hlasom voličov“ (Spáč 2013), poukazujúc na „rozpor medzi formálne deklarovaným právom a jeho praktickou (ne)funkčnosťou“ (Spáč 2013: 5). Aj keď volebné výsledky naznačujú, že voličstvo sa „naučilo“ využívať preferenčné hlasy len postupne (podiel hlasujúcich, ktorí využili prednostné hlasovanie, medzi rokmi 1994 a 2012 kontinuálne narastal z 52 % na 81 %), tento proces bol v čase Spáčovej analýzy (2013) už ukončený a podiel voličov využívajúci prednostné hlasovanie sa odvtedy výrazne nezmenil (vo voľbách 2020 bol 83 %). Navyše sa ukazuje, že napriek vysokému počtu udelených „krúžkov“ sa počet prekrúžkovaných politikov v čase výrazne nezmenil a vo voľbách 2020 neposunuli preferenčné hlasy z nevolebného miesta k poslaneckému mandátu ani jednu ženu (Tabuľka č. 1).

---

⁸ Špecifický prípad predstavuje Holandsko, ktoré má rovnako ako Slovensko jeden volebný obvod a 150 kresiel v parlamente, avšak nemá žiadne kvórum na vstup do parlamentu. Podiel žien aktuálne predstavuje 38%. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_50/default/table?lang=en.

Tabuľka č. 1: **Poslanci a poslankyne zvolení vďaka prednostným hlasom od roku 2006**

Voľby	Počet zvolených poslancov	Z toho žien
2006	7	3 (Tóthová HZDS, Gibalová KDĽ, Sabolová KDĽ)
2010	11	1 (Jurinová OĽaNO)
2012	15	2 (Jurinová OĽaNO, Gibalová KDĽ)
2016	13	1 (Jurinová OĽaNO)
2020	15	0

Zdroj: 2006 až 2012 – Spáč (2013: 71, 93-94). 2016 a 2020 – Štatistický úrad SR. Prepočty a doplnenia: autorky

Na základe analýzy prednostného hlasovania do roku 2012 uvádza Spáč (2013) dva zaujímavé fenomény:

1. Napriek tomu, že pri jednom obvode je volebná súťaž formálne celoštátna, preferenčné hlasovanie je v značnej miere regionalizované. Pre väčšinu nominantov totiž hlavný zdroj podpory tvorí ich domovské prostredie.
2. Kandidáti zvyšujú svoje šance na zvolenie formou skupinovej kandidatúry, resp. vytvorením „virtuálnej paralelnej listiny“ (Spáč 2013: 158). Jedná sa o kooperáciu menšieho počtu nominantov, ktorí sa vymedzia od zvyšku listiny, čím sa snažia zaistiť si väčší počet prednostných hlasov.

Štyria predstavitelia Obyčajných ľudí a nezávislých osobností (OĽaNO) použili túto taktiku vo voľbách 2010 na kandidátke Slobody a solidarity (SaS) a rovnako tak Občianska konzervatívna strana (OKS) opakovane na rôznych kandidátkach (Spáč 2013: 217-18). Hnutie OĽaNO používa stratégiu preferenčných hlasov dodnes – líder spolu s aktuálnymi poslancami kandidujú vždy z posledných priečok kandidátnej listiny, aby ich prípadné znovuzvolenie bolo výsledkom výlučne prednostných hlasov voličov. Z OĽaNO je aj Erika Jurinová, ktorá sa pri každej svojej kandidatúre (2010 – 2016) prekrúžkovala do parlamentu z nezvoliteľného miesta. Je jednou z mála žien, ktorej sa takýto úspech podaril a to dokonca trikrát (Tabuľka č. 1), čo sa však dá pripísať na vrub práve skupinovej kandidatúre.

Vývoj zastúpenia žien v slovenskej politike

V prvých slobodných voľbách bol podiel žien zvolených do Slovenskej národnej rady iba 12 %. Ani neskôr sa zastúpenie žien podstatne nezvýšilo (13-21 %, Tabuľka č. 2), hoci diskusia o rovnoprávnej účasti žien sa zintenzívnila.

Tabuľka č. 2: Vývoj počtu žien zvolených v parlamentných voľbách od roku 1990

Voľby do SNR resp. NR SR	Počet zvolených poslankýň	% z počtu zvolených poslancov
1990	18	12,0
1992	23	15,3
1994	22	14,7
1998	19	12,7
2002	29	19,3
2006	24	16,0
2010	23	15,3
2012	24	16,0
2016	29	19,3
2020	32	21,3

Poznámky: V tabuľke sú uvedené počty poslankýň zvolených priamo vo voľbách, bez zohľadnenia zmien počas volebného obdobia.

Zdroj: Štatistický úrad SR

V roku 2020 bolo do NR SR zvolených 32 žien. Najvyšší počet poslankýň bol zvolený do poslaneckého klubu OĽaNO (15). Nasledovalo Sme rodina (5), Za ľudí (4), SaS (3) a Smer-SD (3) a ĽSNS (2). Tieto absolútne počty však nezohľadňujú rozdielne veľkosti poslaneckých klubov - percentuálne mali ženy najvyššie zastúpenie v skupine poslancov Za ľudí – 33 % (4 z 12) a najnižšie v Smer-SD – 8 % (3 z 38).

Čo sa týka počtu žien na kandidátnych listinách, najviac žien (53) kandidovalo za koalíciu Progresívne Slovensko/Spolu (PS/Spolu), kde tvorili až 35 % kandidujúcich a ak by uspeli, mal by ich poslanecký klub relatívne najvyššie zastúpenie žien. Na druhej strane najmenej žien spomedzi strán s plnou listinou 150 kandidujúcich mal Smer-SD (23). Tým potvrdil svoje dlhodobé podceňovanie účasti žien na politickom rozhodovaní, ktoré je však v rozpore s proklamovanou sociálno-demokratickou orientáciou strany. Spomedzi relevantných politických strán a hnutí, ktoré získali aspoň 2 % hlasov, malo volebnú líderku iba víťazné hnutie OĽaNO. Jednalo sa však len o formálne a prakticky neviditeľné prvenstvo, keďže reálnym lídrom bol Igor Matovič.

Metodológia, výskumný projekt a dáta

Cieľom našej analýzy je porovnať kandidátne listiny 13-tich najrelevantnejších strán vo voľbách do NR SR 2020 z hľadiska zastúpenia žien a mužov a

vyhodnotiť, ako sa kandidujúcim ženám a mužom darilo v boji o preferenčné hlasy.

V prvom kroku porovnávame stratégie jednotlivých strán pri zostavovaní kandidátnych listín z hľadiska zastúpenia žien (na zvoliteľných miestach) a na základe toho strany kategorizujeme ako rodovo citlivé, rodovo nevyhranené a maskulínne. Naša analýza neobsahuje rozbor vnútrostraníckych postupov, ktoré jednotlivé strany uplatnili pri zostavovaní kandidátnych listín. Predmetom nášho skúmania je výstup tohto procesu.

V druhom kroku meriame volebný úspech kandidujúcich. Operacionalizujeme ho ako zisk preferenčných hlasov, ktoré znamenali posun nahor na kandidátnej listine, teda ako rozdiel medzi pôvodnou nomináciou a výslednou pozíciou. Nezohľadňujeme pritom, či tieto hlasy viedli k získaniu poslaneckého mandátu, teda abstrahujeme od toho, či politický subjekt získal aspoň 5 % hlasov potrebných na vstup do parlamentu a rovnako aj od pravidla, že na úspešné prekrúžkovanie sa v rámci politickej strany potrebuje kandidát/ka získať minimálne 3 % z celkového počtu hlasov odovzdaných danému politickému subjektu⁹ a vyhodnocujeme všetky prednostné hlasy. V rámci hlbšej regresnej analýzy sledujeme takisto postavenie lídra kandidátky vo vzťahu k ďalším kandidujúcim z hľadiska získaných preferenčných hlasov.

Schopnosť konkrétnych kandidujúcich presvedčiť elektorát o svojej kvalite natoľko, aby pre seba osobne získali preferenčné hlasy, sa zdá byť v politickej súťaži vhodným kritériom vypovedajúcim o kvalite, resp. popularite daných politikov a političiek. Počet získaných preferenčných hlasov preto interpretujeme ako merítko úspešnosti kandidujúcich. Ide síce len o jedno z mnohých možných, avšak oveľa ťažšie kvantifikovateľných kritérií kvality a úspešnosti. Navyše, každé zvolené kritérium by sa dalo rozporovať.

Výskumom overujeme platnosť viacerých teoretických predpokladov. V prvom rade predpokladáme, že:

H1: Štruktúra kandidátnych listín z hľadiska umiestnenia žien je kľúčom k ich úspechu vo voľbách. Zaradenie žien na nízke miesta kandidátnej listiny im neumožňuje dostatočne veľké posuny na získanie mandátu a to ani v prípade väčšieho počtu preferenčných hlasov.

---

⁹ V stranách, ktoré sa dostali do parlamentu, získalo aspoň 3% hlasov odovzdaných strane od 7 (Sme rodina) do 14 kandidujúcich (SaS, ESNS); zastúpenie žien sa u týchto najpopulárnejších kandidujúcich pohybovalo od 7 % (ESNS – 1 žena a 13 mužov) do 44 % (Za ľudí – 4 ženy a 5 mužov). V koalícii PS/Spolu a v Kresťanskodemokratickom hnutí (KDH), ktoré sa do parlamentu tesne nedostali, dostalo viac ako 3 % hlasov až 19 (z toho 47 % žien) resp. 20 (z toho 35 % žien) kandidujúcich.

Predpokladáme však, že:

H2: Politické strany uplatňujú rôzne stratégie k zostavovaniu kandidátnych listín z hľadiska umiestnenia žien a to v súlade so svojím postojom k rodovej rovnosti. Konkrétne predpokladáme, že strany, ktorým je hodnotovo blízka agenda rodovej rovnosti, budú mať na svojich kandidátnych listinách žien viac a na vyšších kandidačných miestach.

H3: Počet preferenčných hlasov je hlavne funkciou umiestnenia na kandidátnej listine a len v malej miere funkciou rodu kandidujúcich.

H4: Elektorát kopíruje postoje jednotlivých politických strán k rodovej rovnosti, čo sa prejavuje aj v preferenčnom hlasovaní. Konkrétne predpokladáme, že elektorát rodovo citlivých strán udeľuje disproporčne viac preferenčných hlasov ženám, kým v maskulínných stranách je to disproporčne menej hlasov.

Na základe doterajších výskumov voličského správania predpokladáme, že:

H5: Rodovo vyvážený prístup k tvorbe kandidátnej listiny sa vo všeobecnosti nepremietne do zvýšenej podpory od žien-voličiek. Rovnako nadmerné vychýlenie kandidátnej listiny v prospech mužov nemá bezpodmienečne za následok zvýšenú podporu od mužov-voličov. Inými slovami, existencia tzv. rodovej priepasti vo voličskom správaní nesúvisí priamo s rodovou štruktúrou kandidátnej listiny, ale je súčasťou širšieho hodnotového zázemia hlasujúcich, ako aj ďalších faktorov, na základe ktorých sa ženy-voličky a muži-voliči vo voľbách rozhodujú.

Analýza vychádza z troch zdrojov dát:

1. Verejne dostupné dáta volebnej štatistiky.
2. Exit poll – volebný výskum, ktorý pre TV Markíza realizovala agentúra FOCUS na vzorke 23 032 respondentov z radov voličov.¹⁰
3. Povolebný reprezentatívny výskum dospelej populácie SR.¹¹

---

¹⁰ Ide o individuálne dáta o hlasujúcich zozbierané pri odchode z volebných miestností, nie o agregované dáta volebnej štatistiky. Na preváženie dát z exit pollu bolo použité tzv. poststratifikačné váženie. Autorky ďakujú TV Markíza a agentúre FOCUS za sprístupnenie dátového súboru z volebného výskumu.

¹¹ Výskum bol realizovaný v rámci medzinárodného projektu Komparatívne štúdie volebných systémov (CSES) v mesiacoch jún-august 2020 agentúrou Kantar na vzorke 1003 respondentov pre Sociologický ústav SAV a FSEV UK. Detailný popis výskumu, dotazník a dátový súbor sú dostupné na: http://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_2020008.

Analýza dát

Tabuľka č. 3 zobrazuje volebné výsledky 13-tich politických subjektov, ktoré získali vo voľbách do NR SR 2020 aspoň 2 % hlasov. Subjekty sú zoradené podľa volebného výsledku. Z celkovo 24 kandidujúcich subjektov sa do parlamentu dostalo šesť, ktoré získali viac ako 5 % platných hlasov (5,8-25,0 %). Výnimkou je koalícia PS/Spolu, ktorá sa do parlamentu nedostala, keďže získala tesne pod 7 % hlasov potrebných pre vstup do parlamentu v prípade koalície dvoch strán. Tendencia voličov odovzdať prednostný hlas (78-87 %) nesúvisí s percentuálnou úspešnosťou subjektu vo voľbách (nízka korelácia 0,34). Ako a či súvisí krúžkovanie s rodovou skladbou kandidátnej listiny a s úspešnosťou ženských kandidátok bude analyzované nižšie.

Tabuľka č. 3: **Výsledky volieb a preferenčného hlasovania**

Subjekt	Všeobecné výsledky volieb do NR SR 2020			
	Počet hlasov	Podiel hlasov	Počet hlasov s preferenciou	Podiel hlasov s preferenciou
OLaNO	721 166	25,02	617 126	85,57
Smer	527 172	18,29	453 696	86,06
Sme Rodina	237 531	8,24	189 804	79,90
ĽSNS	229 660	7,97	194 218	84,56
PS/Spolu	200 780	6,96	164 489	81,92
SaS	179 246	6,22	139 065	77,58
Za ľudí	166 325	5,77	132 397	79,60
KDH	134 099	4,65	111 201	82,92
MKO	112 662	3,90	98 016	87,00
SNS	91 171	3,16	71 413	78,32
Dobrá voľba	88 220	3,06	69 673	78,97
Vlasť	84 507	2,93	70 794	83,77
Most	59 174	2,05	51 154	86,44

Zdroj: Štatistický úrad SR

Rodové zloženie kandidátnych listín

Tabuľka č. 4 zobrazuje počet a podiel žien na kandidátnych listinách všetkých subjektov. Pre ľahšiu orientáciu je svetlosivou farbou a kurzívou označený nízky podiel žien (pod 20 %) a tmavosivou farbou a tučným písmom vysoký podiel (nad 30 %). Celkovo sa podiel žien pohybuje od 15 % (SaS; 22 žien) do 35 % (PS/Spolu; 53 žien), kým medián je 22 % (OLaNO a Slovenská národná

strana – SNS; po 33 žien). Vo všeobecnosti nevidíme súvis medzi podielom žien na kandidátke a percentuálnou úspešnosťou politického subjektu vo voľbách ani tendenciou voličov dávať preferenčné hlasy (zanedbateľné korelácie -0.21, resp. -0.19).

Okrem celkového počtu žien je pre reálnu politickú súťaž relevantné aj ich umiestňovanie na popredné miesta kandidátnej listiny. Pri sledovaní podielu žien v top10 – top30 vidíme skupinu „maskulínych“ strán, kde je žien na popredných miestach veľmi málo, spravidla do 15 % (utopická parita by bola 50 %). Týmito stranami sú jednak dve maďarské strany (MKO, Most), ďalej pravicovo-extremistická ĽSNS a strana Smer-SD, ktorá je napriek prívlastku Sociálna Demokracia (SD) vzdialená od sociálno-demokratickej agendy a hodnôt štandardných strán tohto ideového zamerania (Henderson 2017; Marušiak 2021). Kým pri ĽSNS a Smer-SD je tento výsledok predvídateľný, vzhľadom na „mačoidný“ štýl ich politiky a celkové prehliadanie tém rodovej rovnosti, pri stranách národnostnej menšiny je nízky podiel žien prekvapujúci. Obe etnicko-menšinové strany majú na popredných miestach kandidátky najmenej žien zo všetkých 13-tich subjektov (žiadnu v top5 a iba po jednej žene v top10).

Na opačnej strane spektra sú subjekty s vysokým podielom žien na popredných pozíciách (spravidla nad 30 % v top10 – top30): PS/Spolu, Za ľudí a KDĽ. Pri prvých dvoch ide o nové politické subjekty sľubujúce nový štýl politiky, odbornosť a modernú krajinu, čo môže byť elektorátu signalizované aj väčšou inklúziou žien (PS má navyše slovo „progressívne“ už vo svojom názve). V prípade KDĽ ide síce o tradičnú kresťanskú stranu, kde by sme očakávali najmä mužských kandidátov, avšak vo voľbách 2020 malo KDĽ nové vedenie, ktoré menej „bazírovalo“ na konzervatívnych hodnotách a viac sľubovalo pozitívnu zmenu, moderný štát a kooperáciu s liberálnymi stranami, čo je v súlade s väčšou mierou citlivosti k rodovej rovnosti. V tomto zmysle sú tieto výsledky vysvetliteľné.

Ďalšie dva subjekty, v ktorých ženy na popredných miestach (top10 – top30) dosiahli podiel nad 30 % aspoň raz, sú OĽaNO a Sme rodina, teda hnutia s populistickými tendenciami inklinujúce ku konzervatívnym pozíciám. Zvyšné štyri subjekty, ktoré nemali na začiatku kandidátnej listiny ani príliš málo, ale ani dostatočne veľa žien, sú SaS (liberálna strana, ktorá však liberalizmus zdôrazňuje viac vo vzťahu k ekonomickým než kultúrno-etickým témam; zároveň sa hlási k reprezentácii podnikateľského sektora, teda odvetvia dominovaného najmä mužmi), SNS (strana, ktorá v tomto ohľade vybočuje z maskulínnej povahy nacionalisticky orientovaných alebo etnicko-menšinových strán ĽSNS, resp. MKO, Most) a Dobrá voľba a Vlast' (dve nové strany, z ktorých prvá predstavuje vágne zafinovanú stredovú pozíciu, kým druhá – vedená kontroverzným Štefanom Harabinom – reprezentuje extrémnu

pravicu; obe mali dlhodobo nízke preferencie a do súťaže o poslanecké mandáty výraznejšie nezasiahli). Je zaujímavé, že subjekty s maskulínnym čelom kandidátky majú viac krúžkujúcich voličov – korelácia medzi podielom žien na top-pozíciách kandidátky a percentom odovzdaných preferenčných hlasov je -0.72 pri top5, -0.49 pri top10 a -0.57 pri top15. Ďalšie korelácie sú nízke.

Iba 5 z 13 subjektov malo vyrovnaný počet žien a mužov v prvej päťke – OĽaNO, SaS, Za ľudí, SNS, Dobrá voľba. Iba jedna z týchto strán však nominovala ženy na vysoké miesta systematicky (Za ľudí). U ostatných subjektov sa to preto javí skôr ako marketingový ťah, než konzistentná podpora rovnoprávneho zastúpenia žien. Na druhej strane dva subjekty, ktoré nominovali ženy na vysoké miesta systematicky – PS/Spolu a KDĽH – v prvej päťke rodovo vyvážené neboli.

V Tabuľke č. 4 pre úplnosť uvádzame aj podiel žien na nižších miestach kandidátnej listiny (prvých päť desiatok a jednotlivé tretiny kandidátky). Niektoré subjekty nominovali ženy disproporčne často do prvej tretiny (OĽaNO, Sme rodina, SaS, Za ľudí, KDĽH, Vlast'), iné do nezvoliteľnej druhej tretiny (Smer, ĽSNS, MKO – systematicky maskulínne strany – a paradoxne aj progresívcvi PS/Spolu) a ďalšie využili ženy nadpriemerne často na vyplnenie posledných miest (SNS, Most a najvýraznejšie Dobrá voľba).

Doterajšia analýza sa zamerala na *počet* respektíve *podiel* žien na popredných miestach kandidátnej listiny. Tabuľka č. 5 zachytáva iný rozmer zastúpenia žien, a sice *rozloženie* kandidujúcich žien *pozdĺž* kandidátnej listiny. Zobrazené percentá merajú, ako sú ženy rozmiestnené v jednotlivých častiach kandidátky, teda koľko z celkového počtu žien v danej strane je na čele kandidátky alebo v jej jednotlivých tretinách. Prvý riadok ukazuje hypotetický stav rovnomerného rozdelenia žien pozdĺž kandidátnej listiny, kedy by v top15 malo byť presne 10 % zo všetkých žien ($15/150=10\%$), čiže pri celkovom počte napríklad 30 žien by sme očakávali v top15 tri ženy. V jednotlivých tretinách by malo byť vždy po 33 % všetkých žien, teda napríklad po 10 žien z celkového počtu 30. Tmavosivou farbou a tučným písmom sú zvýraznené percentá, ktoré prekračujú rovnomerné rozdelenie. V týchto prípadoch sú ženy zastúpené na čele kandidátky vo väčšom počte než by sme očakávali pri rovnomernosti. Napríklad strana SaS nominovala celkovo najmenej žien (22), ale tie, ktoré sa na kandidátku dostali, boli nadpriemerne často na vyšších miestach. Pri pohľade na „tmavosivé more“ v Tabuľke č. 5 vidíme, že väčšina subjektov postavila ženy nadpriemerne často do top5 – top30 a to bez ohľadu na celkový počet žien v týchto stranách (Tabuľka č. 4). Výnimkou sú maskulínne strany Smer, ĽSNS, MKO a Most. Zaujímavé pri týchto štyroch stranách je to, že aj keď boli najhoršie v počte žien na čele kandidátky

Tabuľka č. 4: Počet a podiel žien v rôznych častiach kandidátnej listiny

Subjekt	Počet žien	Podiel žien na kandidátnej listine													
		Celkovo	Top 5	Top 10	Top 15	Top 20	Top 30	Prvá desiatka	Druhá desiatka	Tretia desiatka	Štvrtá desiatka	Piatá desiatka	Prvá 50ka	Druhá 50ka	Tretia 50ka
OĽaNO	33	22%	40%	30%	33%	30%	30%	30%	30%	40%	20%	30%	8%	12%	24%
Smer	23	15%	20%	10%	13%	10%	7%	10%	10%	0%	10%	10%	8%	22%	16%
Sme Rodina	36	24%	20%	30%	33%	30%	23%	30%	30%	10%	50%	28%	24%	24%	20%
ĽSNS	31	21%	20%	20%	13%	15%	13%	20%	10%	0%	50%	18%	28%	28%	16%
PS/Spolu	53	35%	20%	40%	40%	40%	33%	40%	40%	10%	40%	30%	38%	38%	38%
SaS	22	15%	40%	20%	27%	20%	23%	20%	20%	10%	0%	16%	16%	12%	12%
Za ľudí	36	24%	40%	30%	40%	40%	33%	30%	30%	50%	10%	28%	22%	22%	22%
KDH	30	20%	20%	30%	33%	40%	30%	30%	10%	10%	20%	24%	22%	14%	14%
MKO	27	18%	0%	10%	13%	15%	17%	10%	20%	20%	20%	18%	20%	20%	16%
SNS	33	22%	40%	20%	27%	25%	20%	20%	30%	30%	20%	22%	20%	20%	24%
Dobrá voľba	41	27%	40%	30%	27%	20%	17%	30%	10%	20%	30%	20%	16%	16%	46%
Vlasť	35	23%	20%	20%	27%	30%	27%	20%	40%	20%	30%	26%	20%	20%	24%
Most	35	23%	0%	10%	13%	15%	13%	10%	10%	0%	30%	14%	24%	24%	32%

Poznámky: Svetlosťou farbou a kurzívou je označený podiel žien pod 20 % a tmavosťou farbou a tučným písmom podiel žien nad 30 %. Svetlosť farba s *menou* kurzívou v posledných troch slúpcoch označuje tu reálnu kandidátku, kde je podiel žien najvyšší.
Zdroj: Štatistický úrad SR a prepíčky autoriek.

Tabuľka č. 5: Podiel žien v rôznych častiach kandidátnej listiny z celkového počtu žien

Subjekt	Podiel žien v top 5, top 10, atď. z celkového počtu žien												
	Top 5	Top 10	Top 15	Top 20	Top 30	Prvá desiatka	Druhá desiatka	Tretia desiatka	Štvrtá desiatka	Piatá desiatka	Prvá 50ka	Druhá 50ka	Tretia 50ka
Rovnomerne	3%	7%	10%	13%	20%	7%	7%	7%	7%	7%	33%	33%	33%
OLaNO	6%	9%	15%	18%	27%	9%	9%	9%	12%	6%	45%	18%	36%
Smer	4%	4%	9%	9%	9%	4%	4%	0%	4%	4%	17%	48%	35%
Sme Rodina	3%	8%	14%	17%	19%	8%	8%	3%	6%	14%	39%	33%	28%
LSNS	3%	6%	6%	10%	13%	6%	3%	3%	0%	16%	29%	45%	26%
PS/Spolu	2%	8%	11%	15%	19%	8%	8%	4%	2%	8%	28%	36%	36%
SaS	9%	9%	18%	18%	32%	9%	9%	14%	5%	0%	36%	36%	27%
Za ľudí	6%	8%	17%	22%	28%	8%	14%	6%	8%	3%	39%	31%	31%
KDH	3%	10%	17%	27%	30%	10%	17%	3%	3%	7%	40%	37%	23%
MKO	0%	4%	7%	11%	19%	4%	7%	7%	7%	7%	33%	37%	30%
SNS	6%	6%	12%	15%	18%	6%	9%	3%	9%	6%	33%	30%	36%
Dobrá voľba	5%	7%	10%	10%	12%	7%	2%	2%	5%	7%	24%	20%	56%
Vlast'	3%	6%	11%	17%	23%	6%	11%	6%	6%	9%	37%	29%	34%
Most	0%	3%	6%	9%	11%	3%	6%	3%	0%	9%	20%	34%	46%

Poznámky: Tmavosivou farbou a tučným písmom sú označené polia, kde je podiel z celkového počtu žien vyšší, než by bol pri rovnomernom rozdelení všetkých žien pozdĺž kandidátky. Pri druhej a tretej tretine je použitá svetlosivá farba s *inverznou* kurzívou a svetlosivá farba s kurzívou na signalizovanie toho, že nadpriemerný počet žien v týchto oblastiach je pre ženy nevýhodný. Zobrazené štatistiky automaticky zohľadňujú rozdielny celkový počet žien v jednotlivých subjektoch.

Zdroj: Štatistický úrad SR a prepočty autoriek.

(Tabuľka č. 4),¹² celkovo nenominovali najmenej žien (napríklad Most je v tomto ohľade piaty najlepší). Hlavným problémom týchto strán teda nie je bezpodmienečne to, že nominujú málo žien (ako napríklad SaS), ale to, že ženy vylúčia z vrcholu kandidátky a nadpriemerne často ich umiestňujú na nezvoliteľné miesta 51-150.

Celkovo sa dá povedať, že politické subjekty použili pri zostavovaní kandidátnych listín a umiestňovaní žien rozdielne stratégie, ktoré môžeme rozdeliť do štyroch typov:

- A. nesystémové, marketingové nominácie do prvej päťky pri celkovo nižšom počte žien,
- B. systematické nominácie na zvoliteľné miesta (top10 – top30),
- C. nadpriemerné obsadenie žien na zvoliteľné miesta (zohľadňujúc celkový počet žien),
- D. vyplnenie nezvoliteľných miest kandidátky (druhá a tretia tretina, miesta 51-150).

Z hľadiska kandidovania žien najhoršie vychádzajú strany Smer, ĽSNS, MKO a Most, ktoré kandidovali ženy len na vyplnenie kandidátky (stratégia D). V strednom poli sú strany SNS a Dobrá voľba, ktoré ženy marketingovo postavili do prvej päťky, ale inak ich použili hlavne na vyplnenie nezvoliteľných miest (stratégie A a D). Zvyšných 7 subjektov nominovalo ženy v nejakej (nie bezpodmienečne systematickej) forme na zvoliteľné miesta, teda využilo jednu alebo viacero zo stratégií A-C.

Na základe prezentovaných štatistík môžeme politické subjekty rozdeliť na tri skupiny, podľa ich ochoty nominovať ženy *na zvoliteľné miesta*:

1. rodovo citlivé – systematicky nominovali veľa žien (PS/Spolu, Za ľudí, KDĽ),
2. rodovo nevyhranené – nenominovali ani málo, ani veľa žien (OĽaNO, Sme rodina, SaS, SNS, Dobrá voľba, Vlast'),
3. maskulínne – nominovali málo žien (Smer, ĽSNS, MKO, Most).

V ďalšej časti zistíme, ako na rodovo rozdielnu skladbu kandidátnej listiny reagoval elektorát.

---

¹² Prísne vzaté sme merali *podiel* žien na čele kandidátky, ale keďže celkový počet kandidujúcich je vo všetkých stranách rovnaký (150; SaS a Vlast' 149), rebríček podľa podielu žien zodpovedá rebríčku podľa počtu žien.

Úspešnosť žien v preferenčnom hlasovaní

Tabuľka č. 6 zobrazuje podiel žien na rozličných miestach výsledkových listín.¹³ Pre ľahšiu porovnateľnosť s kandidátnou listinou sú tmavosivou farbou a tučným písmom označené tie polia, kde sa podiel žien vďaka voličom zvýšil, svetlosivou farbou s kurzívou tie, kde sa znížil a svetlosivou farbou s *tučnou* kurzívou tie, kde padol na nulu. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že na popredných miestach (top5 – top30) vidíme tri vzorce voličského správania vo vzťahu ku „krúžkovaniu“:

1. Voličstvo maskulínnych strán buď potvrdilo (Smer) alebo ešte viac amplifikovalo nízke počty žien na popredných miestach (v ĽSNS, MKO a Most sa do prvej desiatky nedostala ani jedna žena).
2. Voličstvo rodovo citlivých subjektov vysoké nominácie žien potvrdilo tým, že posunulo nadpriemerne veľa žien do prvej (Za ľudí a KDH) alebo druhej desiatky (PS/Spolu). Prípady PS/Spolu je pre ženy-političky smutným mementom, keďže progresívna koalícia nominovala celkovo najviac žien (35 %), ale nie na úplne najvyššie priečky (len jedna žena v top5). Ich elektorát toto rozhodnutie potvrdil a až na (menej zvoliteľných) výsledných miestach 11-40 boli ženy voličstvom posunuté dopredu.¹⁴
3. Voličstvo rodovo nevyhranených subjektov kandidátnu listinu buď potvrdilo alebo prekrúžkovalo ženy na popredné miesta. V prípade nových malých strán Dobrá voľba a Vlasť voličstvo posunulo výrazne viac žien na čelo, do top5 – top20. V prípade strán, ktoré voličstvo už poznalo z predošlého volebného obdobia (Sme rodina, SaS, SNS) bol podiel žien na kandidátke potvrdený a v niektorých prípadoch aj zvýšený (Sme rodina a SNS v top10; SaS v top15 – top20, čo však boli pri nízkych preferenciách SaS v 2020 nezvoliteľné miesta).

Samostatnou kategóriou je víťazné hnutie OĽaNO, kde ženy zaznamenali veľmi slabý výsledok. Treba však brať do úvahy už spomínanú špecifickú stratégiu hnutia vo vzťahu k preferenčnému hlasovaniu, čo spôsobuje, že porovnanie kandidátnej a výsledkovej listiny je pre OĽaNO nevýpovedné.

---

¹³ Výsledkovú listinu definujeme výlučne podľa počtu preferenčných hlasov a to bez ohľadu na to, či kandidáti získali aspoň 3% hlasov odovzdaných ich subjektu. Ignorujeme teda podmienku, ktorá je uplatňovaná pri tvorení oficiálnej výsledkovej listiny, na základe ktorej potom kandidáti nastupujú do parlamentu.

¹⁴ Čisto hypoteticky – pri tesnom prekročení 7%-nej hranice – by malo PS/Spolu 13 mandátov, z toho by bolo vďaka preferenčným hlasom až 6 žien, teda takmer parita (nárast oproti piatim nominovaným ženám v top13). Toto potvrdzuje už spomínané predvolebné expertné odhady o vysokom počte žien zvolených za PS/Spolu.

Tabuľka č. 6: Podiel žien v rôznych častiach výsledkovej listiny

Subjekt	Podiel žien vo výsledkovej listine												
	Top 5	Top 10	Top 15	Top 20	Top 30	Prvá desiatka	Druhá desiatka	Tretia desiatka	Štvrtá desiatka	Piatá desiatka	Prvá 50ka	Druhá 50ka	Tretia 50ka
OLiANO	0%	20%	20%	25%	27%	20%	30%	30%	20%	50%	30%	22%	14%
Smer	20%	10%	13%	15%	10%	10%	20%	0%	10%	20%	12%	12%	22%
Sme Rodina	20%	40%	33%	30%	33%	40%	20%	40%	40%	10%	30%	24%	18%
I:SNS	0%	0%	13%	20%	20%	0%	40%	20%	20%	20%	20%	28%	15%
PS/Spolu	20%	30%	47%	45%	40%	30%	60%	30%	20%	30%	34%	38%	35%
SaS	40%	20%	33%	25%	23%	20%	30%	20%	20%	10%	20%	22%	2%
Za Ľuďi	40%	40%	33%	40%	37%	40%	40%	30%	20%	20%	30%	20%	22%
KDH	40%	40%	33%	35%	33%	40%	30%	30%	10%	0%	22%	16%	22%
MKO	0%	0%	7%	10%	10%	0%	20%	10%	10%	50%	18%	24%	12%
SNS	40%	30%	27%	25%	20%	30%	20%	10%	20%	0%	16%	26%	24%
Dobrá voľba	60%	40%	33%	35%	23%	40%	30%	0%	10%	10%	18%	28%	36%
Vlasť	40%	40%	40%	35%	27%	40%	30%	10%	30%	10%	24%	20%	27%
Most	0%	0%	7%	10%	13%	0%	20%	20%	0%	20%	12%	24%	34%

Poznámky: *Tmavosivou farbou a tučným písmom sú označené tie polia, kde sa podiel žien vďaka voľbom zvýšil, svetlosivou farbou s kurzívou tie, kde sa znížil a svetlosivou farbou s *hrubou* kurzívou tie, kde klesol na nulu.
Zdroj: Štatistický úrad SR a prepočty autoriek.

Vidíme však, že ani jedna žena sa nedostala do top5, a v top10 – top20 sú počty žien vo výsledkovej listine nižšie ako u všetkých ostatných strán, s výnimkou „maskulinnej štvorky“. Jedným z dôvodov je to, že 9 z 10-tich opätovne kandidujúcich (kandidačné čísla 141-150) sú muži. V tomto zmysle sa OĽaNO svojim skutočným rodovým profilom kandidujúcich približuje k maskulínnym stranám a zdanlivo slabý volebný výsledok žien je menej prekvapivý.

Čo sa týka korelácií medzi podielom žien na čele *výsledkovej* listiny a percentom voličov, ktorí odovzdali preferenčné hlasy, sú negatívne a v porovnaní s koreláciami *kandidátnej* listiny sú hodnotovo vyššie a relevantné aj pre širšie čelo listiny. Konkrétne korelácie sú -0.76 pri top5, -0.66 pri top10, -0.68 pri top15, -0.58 pri top20 a -0.50 pri top30.¹⁵ Tieto silnejšie korelácie sú spôsobené tým, že strany s relatívne väčším podielom krúžkujúcich voličov mali od začiatku „maskulínnu“ kandidátku, ktorá bola ich elektorátom vo voľbách ešte amplifikovaná (MKO, Most, Smer, OĽaNO, LSNS). Prečo je elektorát maskulínnych strán aktívnejší v prednostnom hlasovaní je nejasné. Na vysvetlenie tohto fenoménu by bol potrebný podrobnejší výskum, ktorý by odhalil, či existujú rozdiely v krúžkovacích stratégiách voličov a voličiek. Aj keď na takúto analýzu nemáme údaje, neskôr ukážeme aspoň to, že v miere využívania „krúžkov“ sa ženy a muži nelíšia.

Individuálna úspešnosť žien-kandidátok v preferenčnom hlasovaní

Doteraz sme sledovali ženy-kandidátky ako demografickú skupinu, keďže sme mapovali *počty* žien v jednotlivých častiach kandidátnych a výsledkových listín. Rovnako informatívna štatistika je úspešnosť *individuálnych* žien, keďže identický počet žien na čele kandidátnej a výsledkovej listiny neznamená bezpodmienečne to, že sa jedná o tie isté ženy. Napríklad koalícia PS/Spolu, ktorá nominovala najviac žien, mala v top20 nominovaných 8 a vo výsledku umiestnených 9 žien. Keď sa však pozrieme na konkrétne mená, vidíme, že z pôvodnej osmičky sa udržalo 6 žien, kým 2 sa prepadli mimo top20 a 3 nové ženy sa prekrúžkovali nahor z nižších pozícií. V tejto časti analýzy sa preto zameriame na individuálnu úspešnosť kandidujúcich, ktorú meriame ako rozdiel medzi výslednou pozíciou podľa počtu preferenčných hlasov a pôvodnou pozíciou na kandidátnej listine. Tých, ktorí si polepšili, nazývame „skokani“ a „skokanky“.

---

¹⁵ Korelácie v top15 – top30 sú spôsobené veľmi silnou koreláciou v prvej desiatke, ktorá sa preklápa aj do kumulovaných indikátorov top15 – top30. Ak zohľadníme korelácie v druhej a tretej desiatke osobitne, sú zanedbateľné (-0.17 resp. -0.14).

Tabuľka č. 7: Počty žien a mužov, ktorí si po preferenčnom hlasovaní polepšili

Subjekt	Indikátor	Skok o minimálne 5 miest (kandidujúci 6-150)			Skok o minimálne 30 miest (kandidujúci 31-150)		
		Všetci	Ženy	Muži	Všetci	Ženy	Muži
OLaNO	Počet	48	12	36	23	8	15
	Rel. počet	33%	39%	32%	19%	33%	16%
Smer	Počet	56	11	45	18	3	15
	Rel. počet	39%	50%	37%	15%	14%	15%
Sme Rodina	Počet	51	17	34	17	7	10
	Rel. počet	35%	49%	31%	14%	24%	11%
ĽSNS	Počet	54	17	37	13	2	11
	Rel. počet	38%	57%	33%	11%	7%	12%
PS/Spolu	Počet	53	20	33	16	8	8
	Rel. počet	37%	38%	36%	14%	19%	11%
SaS	Počet	52	14	38	17	5	12
	Rel. počet	36%	70%	31%	14%	33%	12%
Za Ľudí	Počet	59	18	41	15	1	14
	Rel. počet	41%	53%	37%	13%	4%	15%
KDH	Počet	57	11	46	28	3	25
	Rel. počet	39%	38%	40%	23%	14%	25%
MKO	Počet	57	11	46	21	3	18
	Rel. počet	39%	41%	39%	18%	14%	18%
SNS	Počet	45	8	37	15	2	13
	Rel. počet	31%	26%	33%	13%	7%	14%
Dobrá voľba	Počet	51	18	33	16	7	9
	Rel. počet	35%	46%	31%	13%	19%	11%
Vlasť	Počet	52	12	40	18	2	16
	Rel. počet	38%	38%	38%	16%	8%	18%
Most	Počet	49	11	38	17	1	16
	Rel. počet	34%	31%	35%	14%	3%	18%

Poznámky: Tmavosivou farbou a tučným písmom sú označené tie polia, kde je podiel skokaniek medzi ženami vyšší ako podiel skokanov medzi mužmi; svetlosivou farbou s kurzívou je označený opačný prípad. Pri skokoch o 5 (30) miest sú vyradení kandidujúci na miestach 1-5 (1-30), keďže títo sa mechanicky nemohli prekrúžkovať o aspoň 5 (30) miest nahor.

Zdroj: Štatistický úrad SR a prepočty autoriek

Tabuľka č. 7 zobrazuje počty žien a mužov, ktorí vďaka preferenčným hlasom poskočili o niekoľko (aspoň 5) respektíve o veľa (aspoň 30) miest.¹⁶ Tmavosivou farbou a tučným písmom sú zvýraznené tie situácie, keď bolo medzi ženami vyššie percento skokaniek než percento skokanov medzi mužmi. Svetlosivou farbou s kurzívou je označený opačný prípad. Celkovo vidíme, že vo väčšine politických subjektov (9 z 13) ženy poskočili dopredu relatívne častejšie, ak sa zameriame na menšie skoky (aspoň 5 miest).

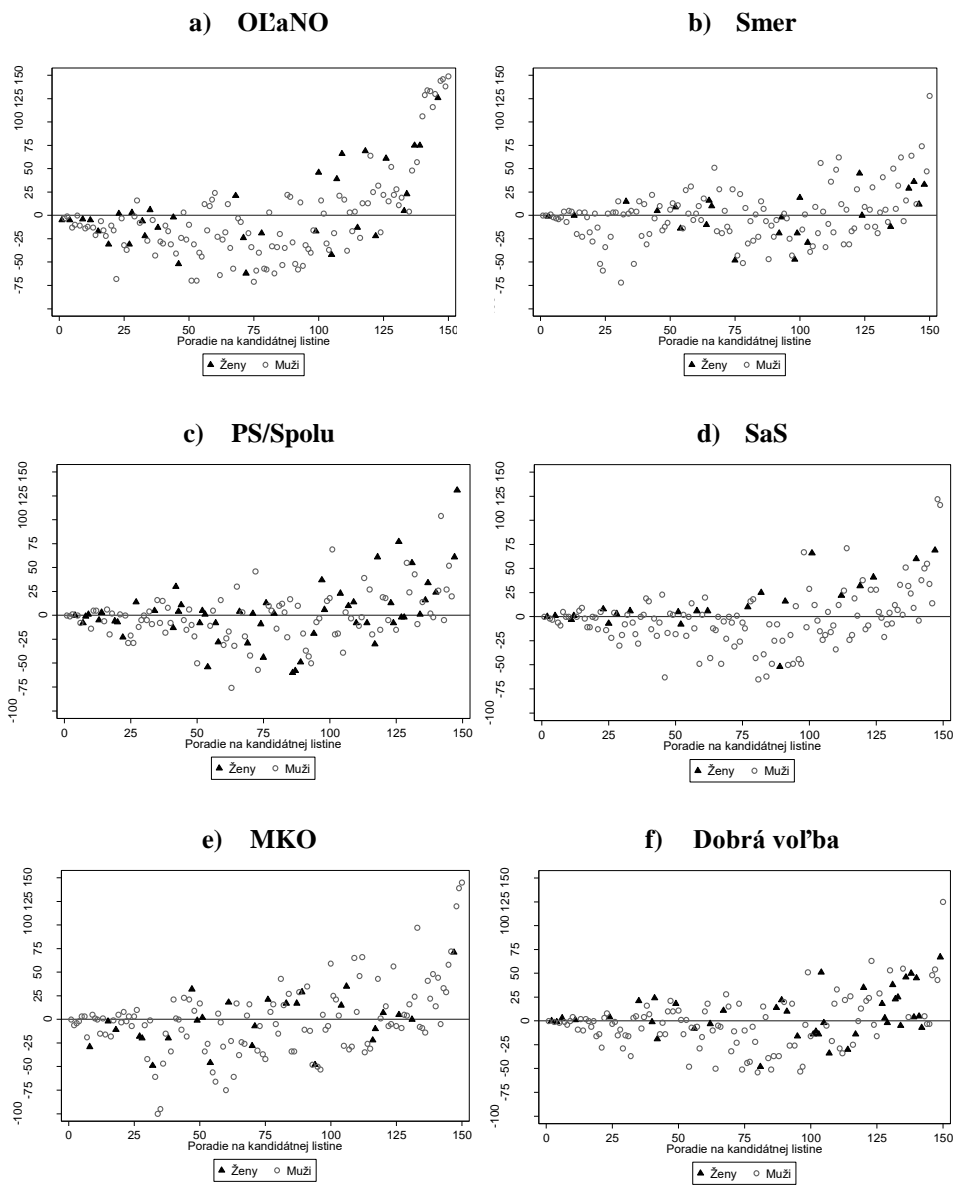
Pri väčších skokoch (aspoň 30 miest) je situácia opačná: v 8 z 13 subjektov boli veľkými skokanmi relatívne častejšie muži. Do tejto skupiny patrí nielen štvorica maskulínnych strán, ale prekvapivo aj strany Za ľudí a KDH, ktoré systematicky nominovali veľký počet žien na čelo kandidátky (top30) a elektorát tieto nominácie ešte viac amplifikoval (Tabuľka č. 4). Jedným z možných vysvetlení je to, že pri „skoku“ o aspoň 30 miest je z výpočtu vylúčených prvých 30 kandidujúcich. Je možné, že nominovaním relatívne veľkého množstva žien na čelo kandidátnej listiny, ostali v Za ľudí a KDH na miestach 31-150 *relatívne* slabšie ženské kandidátky. Iné strany, ktoré na čelo nominovali relatívne málo žien, mohli týmto krokom odsunúť perspektívne ženy na nízke miesta a tieto ženy mohli relatívne častejšie urobiť veľký skok vpred (OĽaNO, Sme rodina, SaS, Dobrá voľba). Na záver spomenieme koalíciu PS/Spolu, ktorá systematicky nominovala veľa žien do prvej tridsiatky a napriek tomu boli ženy v PS/Spolu veľkými skokankami častejšie než muži. To môže odrážať progresívnosť elektorátu alebo všeobecne vysokú kvalitu kandidujúcich žien alebo oboje.

Graf č. 1 vizualizuje úspešnosť kandidujúcich žien a mužov vo voľbách. Vybraných je šesť strán reprezentujúcich rozdielne modely: 1. OĽaNO (ideovo nevyprofilované hnutie stredového populizmu) postavilo priemerný počet žien, ale výrazne sa im nedarilo; 2. maskulínne strany Smer (vládna strana masívne kritizovaná za politickú korupciu a zneužívanie moci) a MKO (etnicko-menšinová strana) postavili veľmi málo žien, ktoré získali ešte menšiu podporu; 3. v liberálne orientovaných subjektoch PS/Spolu (najviac žien) a SaS (najmenej žien) sa kandidujúcim ženám darilo nadpriemerne; 4. nevýrazná a slabšie podporovaná strana Dobrá voľba použila ženy najmä na vyplnenie najnižších miest kandidátnej listiny.

---

¹⁶ Pri tomto vyhodnotení sme postupovali nasledovne: najprv sme vyradili kandidujúcich, ktorí ešte pred voľbami svoju kandidatúru stiahli, potom sme vytvorili „nové poradie“ kandidátnej listiny a to sme nakoniec porovnali s výsledným poradím. Po vyradení ostalo 141 (Vlasť), 148 (LSNS, PS/Spolu), 149 (Sme rodina, SaS, SNS) alebo 150 kandidujúcich (ostatné subjekty). Pri skokoch o 5 (30) miest sme vyradili kandidujúcich na miestach 1-5 (1-30), keďže je nemožné, aby sa prekrúžkovali o aspoň 5 (30) miest nahor.

Graf č. 1: Poradie žien a mužov na kandidátnej listine verzus ich volebný výsledok

Zdroj: Štatistický úrad SR a prepočty autoriek

Priemerný počet hlasov podľa rodu a dominantná rola lídra v hlasovaní

Poradie výsledkovej listiny sme vytvorili podľa počtu preferenčných hlasov. Tabuľka č. 8 zobrazuje priemerný počet hlasov získaný ženami a mužmi v jednotlivých politických subjektoch. Ženy získali v priemere viac hlasov ako muži v SaS, Za ľudí, KDH, Dobrá voľba a Vlasť, čo reflektuje výsledky z Tabuľky č. 6. V týchto prípadoch automaticky podiel hlasov pre ženy prevyšuje podiel žien medzi kandidujúcimi. V ostatných ôsmich subjektoch boli v priemere žiadanejší muži.

Tabuľka č. 8: **Priemerný počet preferenčných hlasov pre ženy a mužov**

Subjekt	Priemerný počet hlasov			Podiel hlasov pre ženy	Podiel žien	Podiel hlasov lídrovi
	Ženy	Muži	Muži okrem lídra			
OLaNO	8 182	13 080	8 893	15%	22%	16% (1) 81% (150)
Smer	7 413	9 630	6 425	12%	15%	91% (1) 54% (2)
Sme Rodina	2 954	3 296	1 796	22%	24%	90%
ESNS	1 405	4 326	2 898	8%	21%	88%
PS/Spolu	2 927	4 056	3 291	29%	36%	46% (1) 34% (2)
SaS	5 535	2 356	1 531	29%	15%	76%
Za ľudí	4 957	2 049	1 181	43%	24%	76%
KDH	3 131	2 163	1 895	27%	20%	31%
MKO	1 208	2 458	2 155	10%	18%	40%
SNS	1 196	1 414	972	19%	22%	73%
Dobrá voľba	1 954	1 100	578	40%	27%	82%
Vlasť	1 718	1 302	738	29%	23%	87%
Most	294	1 273	1 066	7%	23%	49% (1) 57% (2)

Poznámky: Tmavosivou farbou a tučným písmom sú označené prípady, kde ženy získali v priemere viac hlasov ako muži. Svetlosivou farbou a kurzívou sú označené prípady, kde ženy získali v priemere viac hlasov ako muži *po odpočítaní lídra*. Stĺpec „podiel hlasov lídrovi“ meria percento lístkov s preferenčným hlasom pre lídra spomedzi všetkých lístkov s odovzdaným preferenčným hlasom. V prípadoch, kedy skutočný líder politického subjektu nebol na prvom mieste kandidátnej listiny, zobrazujeme percentá pre kandidačné číslo 1 a pre skutočného lídra; v prípade koalície PS/Spolu, ktorá mala automaticky dvoch lídrov, zobrazujeme percentá pre oboch (s kandidačnými číslami v zátvorke).

Zdroj: Štatistický úrad SR a prepočty autoriek

Líder tradične pritiahne najviac hlasov – v 9 z 13 strán získal líder preferenčný hlas minimálne u 70 % hlasujúcich (Tabuľka č. 8). Graf č. 2 vizualizuje dominanciu lídra v preferenčnom hlasovaní pre vybrané strany. OĽaNO je raritný prípad s lídrom (a aktuálnymi poslancami) na poslednom mieste kandidátky. KDH je zaujímavé v tom, že v rámci prvej 25-ky boli jednotliví kandidujúci *relatívne* podobne úspešní. Podobnými, i keď menej extrémnymi prípadmi sú aj MKO (bez grafu) a PS/Spolu. Všetky zvyšné strany sú dobre reprezentované grafmi Smer-SD, Za ľudí a Dobrá voľba, kde vidieť jasnú dominanciu lídra a zopár kandidujúcich na čelných priečkach; zvyšní kandidujúci získavajú mizivé percento hlasov. Vzhľadom na evidentnú dominanciu lídrov zobrazuje Tabuľka č. 8 aj priemerný počet hlasov pre mužov po vylúčení lídra. Prekvapivo v stranách Smer, Sme rodina a SNS získali ženy pri takomto prepočte priemerne viac hlasov než muži.

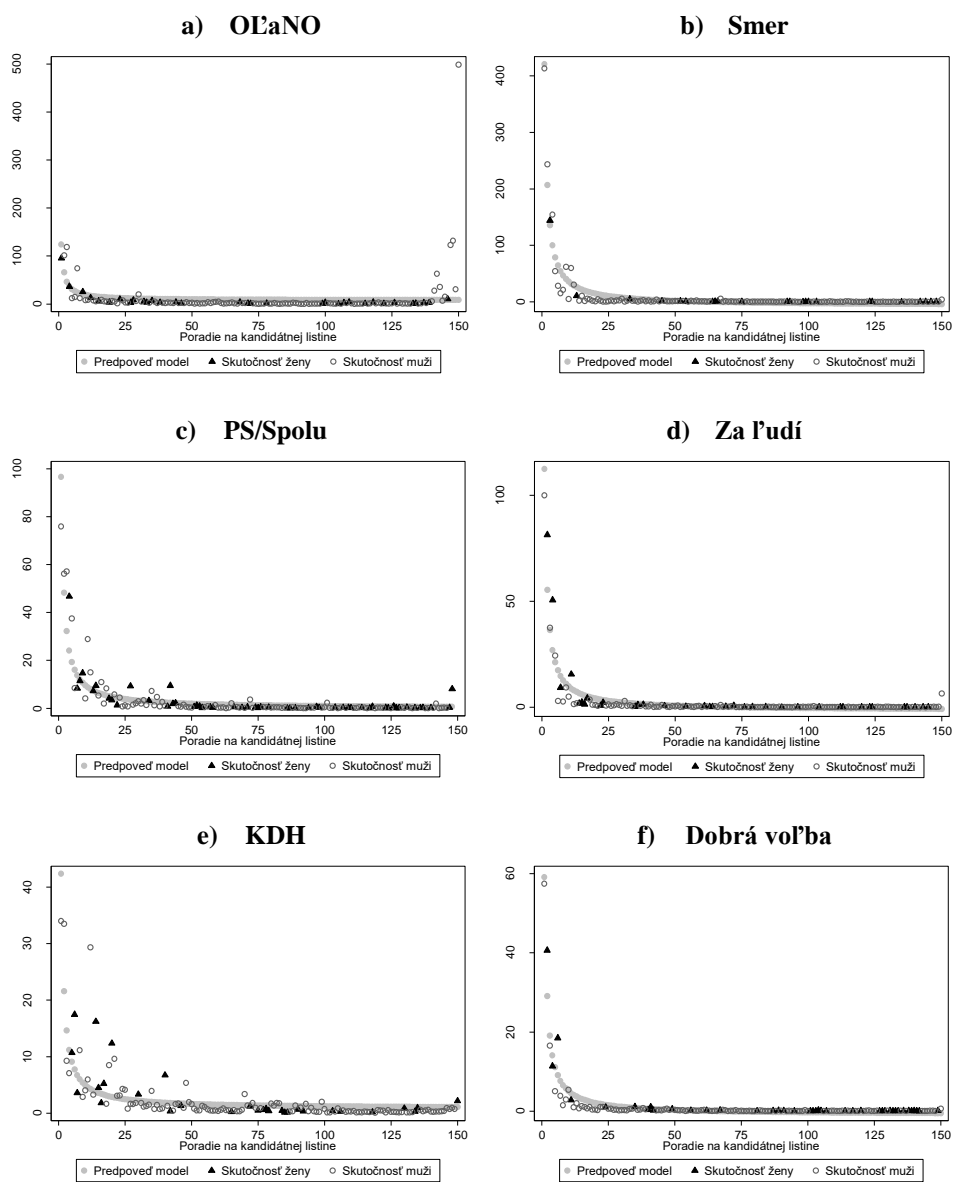
Z Grafu č. 2 je evidentné, že už samotná nominácia na popredné miesta kandidátnej listiny dokáže kandidujúcim zabezpečiť výrazne viac preferenčných hlasov. Je teda možné, že dôležitým dôvodom, prečo ženy v 8 z 13 subjektov získali v priemere menej hlasov ako muži (Tabuľka č. 8), boli chýbajúce nominácie žien na vysoké miesta kandidátky. V súvislosti s touto hypotézou bol pre každý politický subjekt odhadnutý separátne regresný model, ktorý predpovedá zisk preferenčných hlasov na základe pozície na kandidátnej listine, rodu a ďalších charakteristík kandidujúcich:

$$\text{zisk hlasov} = \alpha + \beta * \text{žena} + \gamma * \frac{1}{\text{pozícia na listine}} + \delta * \text{iné charakteristiky} + \varepsilon$$

Pre pozíciu na kandidátnej listine bola použitá recipročná funkcia (1/x), ktorá najlepšie popisuje výsledky volieb 2020 (Graf č. 2). Hlavným objektom záujmu je koeficient β , ktorý zachytáva vplyv rodu kandidujúcich na zisk prednostných hlasov (rod je binárny indikátor: 1 ak žena, 0 ak muž). Ďalšie kontrolné premenné sú vek, vzdelanie a bydlisko.¹⁷ Závislá premenná má dve variácie: (1) absolútny počet preferenčných hlasov, (2) percentuálny podiel preferenčných hlasov pre kandidáta/tku spomedzi všetkých hlasov pre danú politickú stranu

¹⁷ Vek je zahrnutý prostredníctvom kvadratickej funkcie. Vzdelanie meriame pomocou 6 binárnych indikátorov odvodených od vysokoškolského titulu: žiaden titul (26 %); Bc. (4 %); Mgr. (20 %); Ing. (22%); JUDr. alebo MUDr. (6 %); iný titul alebo viacero titulov (21 %). Bydlisko zachytávame pomocou 8 binárnych indikátorov pre kraj trvalého pobytu, a jedného indikátora pre obce, u ktorých sa nedá jednoznačne určiť kraj (2 %). V prípade binárnych indikátorov je jedna kategória vždy vynechaná (tzv. referenčná kategória).

Graf č. 2: Počet hlasov v závislosti od poradia na kandidátnej listine a rodu

Poznámky: Sivé plné krúžky označujú predpoveď vychádzajúcu z jednoduchého štatistického regresného modelu, ktorý predpovedá počet získaných hlasov na základe pozície na kandidátnej listine. Pozícia vstupuje do modelu vo forme recipročnej funkcie ($1/x$), ktorá najlepšie popisuje údaje z volieb v roku 2020.

Zdroj: Štatistický úrad SR a prepočty autoriek

Výsledky modelov v Tabuľke č. 9 ukazujú, že po zohľadnení kandidačného čísla a sociodemografických charakteristík kandidujúcich, ženy získali signifikantne viac hlasov ako muži v stranách Za ľudí (rozdiel 1 381 hlasov; 0.83 percentuálneho bodu, ďalej p.b.), KDH (1 141 hlasov; 0.85 p.b.) a Dobrá voľba (1 075 hlasov; 1.22 p.b.). Je to spôsobené tým, že ženy nominované do prvej šestky (Dobrá voľba) resp. jedenástky (Za ľudí) resp. štyridsiatky (KDH), kde sa koncentrovala drvivá väčšina krúžkov, získali výrazne viac hlasov než by predpovedala recipročná funkcia (viď Grafy č. 2d-2f). V ďalších troch subjektoch získali ženy o 16-1 645 hlasov viac ako muži, avšak koeficienty nie sú signifikantné. Prekvapivo je medzi týmito stranami aj Smer (popri SaS a SNS) a rovnako prekvapivo tam chýba koalícia PS/Spolu. V ostatných siedmich subjektoch získali muži viac hlasov ako ženy, ale rozdiel je opäť insignifikantný.

Tabuľka č. 9: Výsledky z regresných modelov

Subjekt	Absolútny počet hlasov		Percentuálny podiel hlasov		Vlastnosti modelu			Variácie modelu
	Koeficient β (žena)	Štand. chyba	Koeficient β (žena)	Štand. chyba	R ²	Veľkosť vzorky	Robustnosť modelu	Spáč (2013)
OLaNO	-11 807	(9 322)	-1,6372	(1,2927)	0,1483	150	–	–
OLaNO alt.	-6 236	(8 027)	-0,8647	(1,1131)	0,3795	150	–	n.
Smer	1 645	(2 480)	0,3121	(0,4704)	0,9494	150	+	+
Sme Rodina	-156	(864)	-0,0658	(0,3639)	0,9318	149	mix (skôr –)	–
ESNS	-1 101	(1 732)	-0,4793	(0,7540)	0,7535	148	–	–
PS/Spolu	-136	(834)	-0,0679	(0,4154)	0,8316	148	mix (skôr –)	–
SaS	1 062	(756)	0,5925	(0,4220)	0,9274	149	+ až +*	+
Za ľudí	1 381*	(786)	0,8302*	(0,4726)	0,904	150	+* až +**	+
KDH	1 141*	(674)	0,8508*	(0,5029)	0,6742	150	+ až +*	–
MKO	-564	(599)	-0,5003	(0,5317)	0,6962	150	–	–
SNS	16	(265)	0,0181	(0,2912)	0,9444	149	mix (skôr –)	–
Dobrá voľba	1 075***	(314)	1,2185***	(0,3558)	0,9372	150	+***	+
Vlast'	-788	(636)	-0,9326	(0,7529)	0,8174	141	mix	mix (skôr +)
Most	-39	(309)	-0,0663	(0,5229)	0,8474	150	–	–
Všetky strany	n.		0,1184	(0,1601)	0,7963	1 934	+	–

Poznámky: Tmavosivou farbou sú označené koeficienty β z regresných modelov, kde ženy získali signifikantne viac hlasov ako muži. Regresný model predpovedá počet resp. podiel získaných hlasov na základe pozície na kandidátnej listine (recipročná funkcia $1/x$), rodu a kontrolných premenných vek, vzdelanie a bydlisko. Stĺpec „Robustnosť modelu“ sumarizuje koeficient β pri 12-tich ďalších variáciách kontrolných premenných vek, vzdelanie a bydlisko. Stĺpec „Variácie modelu Spáč (2013)“ sumarizuje koeficient β pri 13-tich variáciách kontrolných premenných vek, vzdelanie a bydlisko za použitia premennej „poradie na kandidátnej listine“ ako v Spáčovi (2013), teda cez skupinu indikátorov (prvá desiatka, druhá desiatka, atď., až po siedmu desiatku, plus posledná desiatka). Značka „n.“ znamená, že daný model sa neodhaduje. Signifikantnosť výsledku je označená nasledovne: *** 1 %, ** 5 %, * 10 %.

Zdroj: Štatistický úrad SR a prepočty autoriek

Keďže nesprávna špecifikácia kontrolných premenných by mohla ovplyvniť koeficient β , realizovali sme analýzu robustnosti. Pre každý model sme odhadli 12 ďalších variácií, v ktorých sme menili spôsob, akým vstupuje vek, vzdelanie a bydlisko do regresie.¹⁸ Výsledky sú zosumarizované v predposlednom stĺpci Tabuľky č. 9. Strany, v ktorých majú ženy viac hlasov, sú Za ľudí a Dobrá voľba (vždy signifikantný koeficient)¹⁹, KDĽH a SaS (niekedy signifikantná β) a Smer (insignifikantný koeficient). Na opačnej strane spektra sú OĽaNO, ĽSNS, MKO a Most.²⁰ Ostatné strany (Sme rodina, PS/Spolu, SNS, Vlasť) vykazujú nestabilné výsledky, aj keď tendencia je skôr v neprospech žien.

Suma sumárum strany, v ktorých získali ženy v priemere viac hlasov než muži (Tabuľka č. 8), sa približne prekrývajú so stranami, v ktorých sú ženy úspešnejšie aj podľa presnejšieho regresného modelu. Výsledky regresných modelov tiež do značnej miery korešponujú s rodovými stratégiami politických strán (časť 4.1): strany s rodovo citlivými kandidátnymi listinami vykazujú vyššiu úspešnosť žien aj v regresnom modeli (Za ľudí a KDĽH, nie PS/Spolu), kým strany s maskulínnymi kandidátnymi listinami majú podľa regresíí insignifikantne vyššiu úspešnosť mužov (ĽSNS, MKO a Most, nie Smer).

Okrem separátnych modelov pre jednotlivé strany sme odhadli aj jeden spoločný model, v ktorom bolo zahrnutých všetkých 13 subjektov:

$$\text{podiel hlasov} = \alpha + \beta * \text{žena} + \gamma_1 * \frac{1}{\text{pozícia na listine}} * \text{strana} + \gamma_2 * \text{strana} \\ + \delta * \text{iné charakteristiky} + \varepsilon$$

Závislá premenná je výlučne podiel hlasov.²¹ Aby mala každá strana svoju vlastnú recipročnú funkciu, pridalí sme do regresie binárne indikátory

¹⁸ Alternatívne špecifikácie veku sú: (1) tri vekové skupiny definované tak ako v Spáčovi (2013), teda 21-35, 36-49, 50 a viac rokov, (2) tri vekové skupiny definované tak, aby do každej z nich spadala jedna tretina kandidujúcich v našej vzorke, teda 21-40, 41-50, 51 a viac rokov. Alternatívna špecifikácia vzdelania je indikátor, či má kandidát/ka titul. Alternatívna špecifikácia bydliska je vylúčenie tejto premennej z regresie. Odhadnuté boli všetky kombinácie, teda $3*2*2=12$ regresíí (z nich jedna je hlavná regresia zobrazená v Tabuľke č. 9). Poslednou variáciou je jednoduchý model bez sociodemografických kontrolných premenných.

¹⁹ V strane Dobrá voľba je rozmedzie 13-tich odhadnutých koeficientov β 901-1 075 hlasov resp. 1.02-1.22 p.b. v prospech žien, kým v strane Za ľudí je to 1 303-1 584 hlasov resp. 0.78-0.95 p.b. Výsledky sú robustné.

²⁰ V prípade OĽaNO sme odhadli aj alternatívny model („OĽaNO alt.“), do ktorého sme k recipročnej funkcii pridalí aj binárny indikátor pre kandidujúcich na posledných 10 miestach (skutočný líder strany plus aktuálni poslanci – 9 mužov a jedna žena). Tým, že sme zohľadnili špecifickú stratégiu OĽaNO pri zostavovaní kandidátnej listiny, sa podľa očakávania zlepšila vysvetľovacia schopnosť modelu (index determinácie R^2 stúpol z nízkych 0.15 na výrazne lepších 0.38) a zároveň sa zmenšil koeficient β približne na polovicu. Naďalej je však značne negatívny.

²¹ V prípade separátnych modelov pre každý politický subjekt je výsledok kvalitatívne identický, či použijeme ako závislú premennú absolútny počet hlasov alebo percentuálny podiel hlasov. Avšak v prípade jedného spoločného modelu zahŕňajúceho všetky strany je jediným správnym postupom práca s podielom hlasov. Jednotlivé strany majú totiž rozdielne celkové preferencie (celkový objem hlasov). Rozdiely v absolútnom počte hlasov pre kandidujúcich sú preto medzi jednotlivými subjektami neporovnateľné. Použitie percentuálneho podielu hlasov tento problém odstráni, ako vysvetlil Spáč (2013) pri odhadovaní podobného regresného modelu zahŕňajúceho viaceré politické subjekty a volebné roky.

jednotlivých strán a interagovali sme ich s recipročnou funkciou. Výsledný koeficient žien β je síce pozitívny, ale veľmi nízky (0.12 p.b., Tabuľka č. 9) a insignifikantný. Je to pochopiteľné, keďže koeficienty v približne polovici separátnych modelov boli pozitívne, kým v druhej polovici negatívne, čo sa v spoločnom modeli spriemerovalo približne na nulu.

Výsledky našich modelov podčiarkujú dôležitosť skúmania rodových rozdielov nielen celkovo, ale najmä *podľa jednotlivých politických strán*, keďže tie majú iné rodové stratégie pri tvorení kandidátnych listín a aj ich elektorát na tieto stratégie reaguje rozdielne, ako sme zdokumentovali v častiach 4.1 a 4.2. Ďalším, skôr technicko-metodologickým prínosom našich modelov je použitie recipročnej funkcie na zachytenie poradia na kandidátnej listine. Naše modely vysvetľujú v priemere až 80 % variability v zisku hlasov, čo je veľmi vysoká presnosť. Zároveň je to dvojnásobne viac ako pri obdobných modeloch predošlých vedeckých štúdií (napr. Spáč 2013). Navyše sa zdá, že náš model je lepšie schopný detegovať rodové rozdiely v získavaní hlasov než predošlé modely.²²

Volebné rozhodnutia žien-voličiek a mužov-voličov

Doterajšia analýza vnímala elektorát ako celok, keďže sa opierala o agregované dáta z výsledkov volieb, nie o informácie o individuálnych hlasujúcich. Vďaka údajom z volebného výskumu (exit poll) môžeme na základe výberového zisťovania povedať, ktoré strany majú väčšiu podporu u žien-voličiek a ktoré u mužov-voličov.

Tabuľka č. 10 zobrazuje volebnú podporu žien a mužov všeobecne a podľa veku a vzdelania.²³ Nadväzujúc na analýzu rodového zloženia kandidátnych listín (časť 4.1) môžeme konštatovať, že rodovo citlivé strany, ktoré systematicky nominovali na čelo kandidátky viac žien, boli častejšie volené ženami (PS/Spolu, Za ľudí, KDH). Avšak u maskulínných strán, ktoré nominovali na popredné miesta málo žien, nevidieť žiaden jednotný vzorec. ĽSNS volia výrazne častejšie muži, čo sme videli už vo voľbách 2016 (Gyárfášová et al. 2017). Aj v iných krajinách oslovujú radikálne, pravicovo-extrémistické strany

²² Pre porovnanie, ak by sme namiesto recipročnej funkcie použili metodológiu ako Spáč (2013), kde bolo poradie na kandidátnej listine zachytené cez skupinu indikátorov (prvá desiatka, druhá desiatka, atď., až po siedmu desiatku, plus posledná desiatka), koeficient β by bol v spoločnom modeli negatívny. Rovnako tak by boli výsledky iné aj pri niektorých separátnych stranických modeloch: buď by pozitívny koeficient zmenil znamienko (napr. KDH) alebo by stratil svoju významnosť (napr. SaS, Za ľudí, Dobrá voľba), vid' posledné dva stĺpce Tabuľky č. 9. Náš model sa zdá byť vhodnejší na (rodovú) analýzu počtu, resp. podielu hlasov pre jednotlivých kandidujúcich, než model Spáča (2013). To vidieť aj na výnimočne vysokom indexe determinácie R^2 v našich modeloch (0.67-0.95 vo všetkých stranách okrem OĽaNO, 0.80 v priemere ako aj v spoločnom modeli), ktorý je dvojnásobne vyšší než keď aplikujeme Spáčovu (2013) metodológiu na naše dáta. Zdá sa teda, že metodológia podľa Spáča (2013) môže podhodnocovať koeficient ženského rodu (buď odhadne insignifikantne negatívny koeficient namiesto insignifikantne pozitívneho alebo neidentifikuje významné rozdiely v prospech žien).

²³ Okrem rodu, veku a vzdelania máme k dispozícii aj informácie o národnosti a zamestnaní. Maďarská národnosť do veľkej miery predikuje voľbu etnicko-menšinových strán (70% respondentov maďarskej národnosti volilo MKO alebo Most). Zamestnanie zase výrazne koreluje so vzdelaním. Preto sme analýzu obmedzili na vek a vzdelanie ako najrelevantnejšie sociodemografické charakteristiky, ktoré by mohli interagovať s rodom voličstva.

nadštandardne často mladších a menej vzdelaných mužov. Voličstvo strany Smer je najviac koncentrované medzi menej vzdelanými a staršími ľuďmi, ale v každej vekovej aj vzdelanostnej skupine prevažujú ženy. Príklon žien (v kombinácii s vyšším vekom a nižším vzdelaním) sa dá vysvetliť tým, že strana si dlhodobo buduje imidž záruky sociálnych istôt a sociálnej citlivosti. Muži vo vedení strany zvyknú voličky oslovovať láskavo-sexistickým pátosom a fyzickým vzhľadom, pričom využívajú tradičné rodové stereotypy (maskulinita a fyzická sila) a nostalgiu voličiek za svojimi mladšími rokmi. Etnicko-menšinové strany MKO a Most volia ženy aj muži v rovnakej miere, z čoho sa dá usudzovať, že maďarským ženám maskulinná kandidátka neprekáža a podporujú ju svojimi hlasmi.²⁴ Ťažko povedať, či to odzrkadľuje iné priority (prvoradosť etnickej reprezentácie pred rodovou) alebo konzervatívnu orientáciu týchto strán.

Tabuľka č. 10: **Volebné rozhodnutia voličiek a voličov podľa exit pollu**

Subjekt	Ženy		Muži		Ženy		Muži		Ženy		Muži	
	18-39	40-59	60+	18-39	40-59	60+	18-39	40-59	60+	18-39	40-59	60+
OĽaNO	24,2	26,3	28,2	29,8	25,0	25,7	17,8	20,6	17,9	22,1	25,8	27,7
Smer	19,6	15,9	9,1	7,2	17,9	14,9	35,4	33,2	31,1	23,0	16,7	13,4
Sme Rodina	9,8	6,7	12,2	7,6	10,4	7,7	5,8	3,4	10,3	7,9	9,7	6,4
ESNS	5,6	10,7	7,9	13,9	5,8	10,2	2,2	5,7	6,8	14,1	5,2	9,7
PS/Spolu	7,7	6,5	12,9	10,2	6,0	4,7	3,3	2,7	3,0	2,3	8,9	7,9
SaS	5,2	7,6	7,2	11,3	5,3	6,2	2,6	3,1	1,7	2,4	6,1	9,3
Za ľudí	6,4	5,2	6,0	4,0	6,4	5,8	7,0	6,4	3,6	2,4	7,1	6,1
KDH	5,2	4,1	3,4	3,3	5,1	4,5	7,7	5,3	5,2	2,9	5,2	4,6
MKO	3,9	3,8	3,3	3,0	4,5	4,5	4,0	4,3	5,7	5,9	3,5	3,1
SNS	2,7	3,5	1,7	1,8	3,1	4,4	3,5	5,1	3,7	4,4	2,4	3,2
Dobrá voľba	3,7	2,3	3,0	2,0	4,0	2,4	4,5	2,9	2,9	2,3	4,0	2,4
Vlasť	2,4	3,4	2,3	3,0	2,8	3,9	2,2	3,3	2,1	3,7	2,5	3,2
Most	1,9	2,1	1,5	1,2	1,9	2,7	2,6	2,7	4,0	4,3	1,5	1,4
Vzorka	11 784	10 640	4 572	4 668	4 234	3 748	2 935	2 182	1 996	2 265	9 651	8 225

Poznámky: Tmavosivou farbou a tučným písmom sú označené prípady, kde preferencie žien prevýšili preferencie mužov o viac ako 1 percentuálny bod. Svetlosivou farbou a kurzívou sú označené tie prípady, kde preferencie mužov prevýšili preferencie žien o viac ako 1 percentuálny bod. Vekové skupiny sú 18-39, 40-59 a 60 a viac rokov. Vzdelanostné skupiny sú bez maturity a s maturitou.

Zdroj: Agentúra FOCUS pre TV Markíza, exit poll, 29.02. 2020

²⁴ MKO volilo len 0.2 % a Most 0.6 % nemaďarských voličov. Dá sa teda povedať, že ich elektorát tvorí etnická menšina Maďarov, a síce MKO volilo 50 % a Most 20 % maďarskej menšiny.

U nevyhranených strán, ktoré na popredné miesta nenominovali ani málo, ale ani veľa žien, nevidieť žiaden jasný vzorec. Subjekty OĽaNO, SaS, SNS a Vlasť oslovili skôr mužov, kým Sme rodina a Dobrá voľba skôr ženy. Vysvetliť sa dá napríklad úspešnosť SaS medzi mladšími a vzdelanými mužmi, keďže SaS reprezentuje najmä ekonómov a podnikateľov, teda tradične skôr mužské povolania. Interpretácia vyššej podpory Sme rodina u (mladších) žien, ktorá sa prejavila už vo voľbách 2016 (Gyárfášová et al. 2017), je zložitejšia, lebo hnutie na jednej strane hrá na emócie a spolupatričnosť tradičnej rodiny (už vo svojom názve), na strane druhej ho reprezentuje líder, ktorého spôsob života nekorešponduje s predstavou o tradičnej rodine (otec 12-tich detí s 10-timi ženami). Možným vysvetlením je využívanie rodových stereotypov v kombinácii s lídrom-milionárom, ktorý svoje bohatstvo priamo využíva v politickom boji (podobne ako Donald Trump v USA) a verejne zdôrazňuje, že všetkých 10 matiek svojich detí finančne nadštandardne zabezpečuje. To môže u mladých voličiek vyvolávať túžbu po podobnom partnerovi, najmä ak ich vlastný partner zlyháva. Líder Sme rodina tak môže pre istú cieľovú skupinu predstavovať atraktívny rolový model „otca, ktorý sa postará o svoje deti“.

Rodová analýza voličského správania teda ukázala, že vzťah medzi rodovo vyváženým prístupom politických strán k tvorbe kandidátnych listín a podporou zo strany žien-voličiek nie je lineárny. Inými slovami, rod nevysvetľuje voličské rozhodovanie. Politické subjekty, ktoré boli v 2020 s väčšou pravdepodobnosťou volené ženami než mužmi, zahŕňajú nielen rodovo citlivé (Za ľudí, PS/Spolu, KDĽ), ale aj rodovo nevyhranené (Dobrá voľba) a vyslovene maskulínne strany (Smer).

Vo vzťahu k rodovým stratégiám krúžkovania sú naše empirické poznatky limitované. V retrospektívnom povolebnom výskume²⁵ síce vidíme, že neexistujú rodové rozdiely vo využívaní „krúžkovania“ (prednostný hlas odovzdalo 75,8 % mužov a 75,7 % žien), nevieme však, koho voliči a voličky krúžkovali. Nemôžeme teda vyhodnotiť, či ženy-voličky preferujú ženské kandidátky. Dopyt po ženách-kandidátkach môže, samozrejme, vychádzať od voličov i voličiek. Doterajšie výskumy (Bútorová – Filadelfiová 2011; Kouba et al. 2013) poukázali na fakt, že preferenčné hlasovanie je „rodovo slepé“ a teda nijako nekompensuje znevýhodňovanie žien na kandidátnych listinách. To nás vracia k téze, že pre zastúpenie žien v politike je rozhodujúce ich umiestňovanie na vysoké pozície kandidátnych listín.

---

²⁵ Ide o povolebný výskum realizovaný v mesiacoch jún-august 2020 na reprezentatívnej vzorke 1003 respondentov. Detailnejšie informácie: http://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_2020008

Závěrečná diskusia

Hlavným cieľom tejto štúdie bolo analyzovať kandidátne listiny politických strán v parlamentných voľbách 2020 z rodového hľadiska a následne identifikovať posuny, ktoré nastali vďaka preferenčným hlasom. Kvantifikovanie úspešnosti žien pri získavaní prednostných hlasov – berúc do úvahy ich umiestnenie na kandidátnej listine – poskytuje analytický základ pre úvahy o príčinách pretrvávajúcej podprezentácie žien v najvyššom zákonodarnom zbore.

Pri analýze volieb 2020 sme z hľadiska umiestňovania žien na kandidátne listiny identifikovali tri typy strán:

1. Rodovo citlivé strany systematicky umiestňovali ženy na zvoliteľné miesta a v relatívne vyššom počte. Tieto politické subjekty boli nové alebo mali nové vedenie a sľubovali pozitívnu zmenu, nový štýl politiky, odbornosť a moderný štát.
2. Maskulínne strany jednoznačne uprednostňovali na zvoliteľných miestach mužov. Ide o strany radikálne, ultra-konzervatívne, populistické alebo s etnicko-menšinovým pozadím.
3. Rodovo nevyhranené strany nenominovali na zvoliteľné miesta ani príliš málo, ale ani dostatočne veľa žien. Ide o politické subjekty s rôznorodým zameraním, ktoré nemajú jedného spoločného menovateľa.

Toto rozdelenie nie je fixné a do budúcnosti neočakávame predikovateľnosť rodového zloženia kandidátnej listiny len na základe ideových pozícií strany. V našej analýze sme našli viaceré subjekty, ktorých „rodové stratégie“ sa pri zostavovaní kandidátok vymykajú očakávaným vzorcom. Napríklad kresťansko-konzervatívne KDĽK patrilo vo voľbách 2020 prekvapivo do skupiny rodovo citlivých strán, čo sa po zmene vedenia nemusí v budúcnosti opakovať. Ďalšími príkladmi sú SNS, ktorá sa čiastočne odklonila od vyslovene „maskulínneho“ nastavenia ostatných národne orientovaných strán (ĽSNS, MKO a Most), alebo Smer-SD, ktorý v téme rodovej reprezentácie popiera svoju proklamovanú sociálnu demokratickosť. Deklarovaní liberáli v SaS zase nominovali celkovo najmenej žien, čo však kompenzovali aspoň ich relatívne častejším zaradením na popredné miesta kandidátnej listiny.

Čo sa týka volebných výsledkov, nenašli sme žiadnu štatisticky významnú súvislosť medzi faktormi: podiel žien na kandidátke, percentuálna úspešnosť politického subjektu vo voľbách a tendencia voličov dávať preferenčné hlasy.

Ďalej nás zaujímalo, k akým posunom došlo na popredných miestach kandidátnych listín po zohľadnení prednostného hlasovania. Na základe našich výsledkov sme identifikovali štyri jasné vzorce: voličstvo rodovo citlivých

subjektov, ktoré systematicky nominovali najviac žien na čelo kandidátky, prekrúžkovalo do prvej (Za ľudí, KDH) alebo druhej desiatky (PS/Spolu) ešte viac žien. Na druhej strane elektorát maskulínných strán buď potvrdil (Smer) alebo ešte zhoršil (ĽSNS, MKO, Most) beztak nízke počty žien na popredných miestach. V rodovo nevyhranených stranách nastali dve situácie: v etablovaných stranách boli pôvodné počty žien vo voľbách viac-menej potvrdené (Sme rodina, SaS, SNS), kým v prípade nových, menších strán sa prekrúžkovalo na popredné miesta výrazne viac žien (Dobrá voľba, Vlast'). V tejto súvislosti je zaujímavé, že aj PS/Spolu a Za ľudí (dva rodovo citlivé subjekty) boli nové a zároveň ich elektorát nadpriemerne tvorili ženy. Vidíme tu teda štyri diametrálne odlišné strany, ktorých spoločnými znakmi je, že sú nové a že systematicky priťahli viac žien-voličiek.

Víťazné hnutie OĽaNO je kvôli svojej špecifickej tvorbe kandidátky samostatnou kategóriou. Prvotné výpočty síce naznačovali nepriaznivý volebný výsledok žien, to však bolo do veľkej miery spôsobené práve tzv. „skupinovou kandidatúrou“ aktuálnych poslancov z posledných priečok. Rodová vyváženosť *skutočných* „čelných“ predstaviteľov OĽaNO (aktuálni poslanci, 9 mužov a 1 žena, pozície 141-150) bola totiž výrazne menšia než rodová vyváženosť *formálneho* vedenia kandidátnej listiny (nové tváre, 7 mužov a 3 ženy, pozície 1-10), ktoré bolo základom pre naše výpočty. Naša metodológia teda nie je bez ďalších úprav vhodná na rodovú analýzu hnutia OĽaNO, u ktorého viedla ku skresleniu volebných výsledkov žien v preferenčnom hlasovaní.

V štúdiu sme využili aj regresný model, ktorý vysvetľuje zisk preferenčných hlasov na základe individuálnych charakteristík kandidujúcich a definuje vysvetľujúcu premennú „poradie na kandidátnej listine“ formou recipročnej funkcie. Model s recipročnou funkciou predstavuje metodologické vylepšenie oproti predošlej literatúre, keďže má výrazne vyššiu vysvetľovaciu silu R^2 a potenciálne aj vyššiu schopnosť detegovať rodové, prípadne iné rozdiely pri zisku hlasov. Napríklad Spáč (2013) nenašiel vo svojom regresnom modeli zahrňajúcom viaceré politické subjekty a volebné roky (1998-2012) žiadne významné rodové rozdiely. Fakt, že my sme takéto rozdiely našli, môže byť spôsobený buď vyššou schopnosťou vylepšeného modelu detegovať rodové rozdiely, alebo tým, že rodové rozdiely analyzujeme *v rámci* jednotlivých strán a nie „hromadne“, alebo tým, že sa v čase zmenila rodová citlivosť elektorátu.

Pri pohľade na individuálne kandidátky a kandidátov sme ďalej zistili, že vo väčšine strán sa ženy prekrúžkovali na vyššiu pozíciu, než z ktorej pôvodne kandidovali, relatívne častejšie ako muži. To naznačuje, že elektorát (dopyt voličstva) hodnotil ženy lepšie než samotné strany (ponuka voličstvu). Naša analýza však ukázala aj to, že ani tieto „preferenčné skoky“ žien neboli dostatočne veľké na získanie mandátov. Jedným z dôvodov je fakt, že drvivú väčšinu prednostných hlasov zvykne „pohltiť“ líder kandidátky spolu so zopár

čelnými predstaviteľmi strany. Táto extrémna koncentrácia hlasov na čele kandidátky v kombinácii s 3 %-nou hranicou na prekrúžkovanie, spôsobuje, že je málo pravdepodobné, že sa kandidujúci na nižších štartovacích pozíciách reálne prekrúžkujú k poslaneckému mandátu. V roku 2020 sa prekrúžkovalo 0 žien a 15 mužov, teda 10 % zákonodarného zboru (z toho až 7 z hnutia OĽaNO). Celkovo sa teda ukazuje, že preferenčné hlasy nedokážu zabezpečiť vstup žien do vrcholovej politiky, lebo štartovacie pozície žien sú naďalej príliš nízke a skoky vďaka preferenčným hlasom nie sú dostatočne veľké na dosiahnutie mandátu. Voličstvo svojimi prednostnými hlasmi síce signalizuje potenciál, ktorý v ženách vidí, ten ale ostáva nevyužitý. Platí teda, že nie preferenčné hlasy, ale dostatočne vysoké pôvodné pozície na kandidátnych listinách sú kľúčom k úspechu (žien) vo voľbách.

Ak predpokladáme, že určitá časť elektorátu udeľuje preferenčné hlasy ženám práve preto, aby podporila ich účasť v politike, vyvstáva otázka, aký vplyv by mohlo mať prípadné zvyšovanie počtu kandidujúcich žien na ich úspešnosť. V statickom modeli by sa fixný počet „hlasov pre ženy“ rozdelil medzi vyšší počet kandidátok, čím by sa automaticky znížil priemerný počet hlasov pre jednu ženu. V tomto prípade by viac kandidujúcich žien paradoxne viedlo k ich nižšej úspešnosti. Tento statický model však nepredpokladá, že by vyššie zastúpenie žien na kandidátnej listine mohlo viesť k zvýšenému záujmu zo strany voličstva. V dynamickom modeli by počet „hlasov pre ženy“ nebol fixný, ale flexibilný, a úspešnosť žien by sa preto mohla znížiť, nezmeniť alebo dokonca zvýšiť. Výsledky našej analýzy naznačujú plauzibilitu dynamického modelu: Elektorát rodovo citlivých strán, ktoré postavili na kandidátku viac žien, ženy podporil, kým elektorát maskulínných strán, ktoré postavili málo žien, ženy odsunul ešte viac do úzadia. Zdá sa teda, že vo voľbách 2020 voličstvo reflektovalo na rozhodnutia stranických štruktúr (politická ponuka) a viac žien na kandidátke nevedlo k rozdeleniu fixného objemu hlasov medzi viac žien, ale k väčšiemu objemu hlasov a nadpriemernej podpore pre ženy (dopyt). Pozorujeme vzájomnú reciprocitu medzi politickou objednávkou elektorátu a ponukou zo strany politických subjektov.

V línii s inými výskumami sme konštatovali, že neplatí jednoduchá kauzalita „ženy viac volia ženy“. Zároveň sme zaznamenali nadpriemernú podporu žien u voličstva až štyroch novovzniknutých, rôznorodých strán, čo môže odzrkadľovať širší modernizačný apel na rovnocenné zastúpenie žien v politike. Či a do akej miery voličstvo oceňuje rodovo vyvážený prístup politických subjektov závisí od ich demografických charakteristík ako rod, vek, vzdelanie, sociálny status, urbánnosť a od ich názorov a hodnotovej orientácie. Naša analýza poukazuje na to, že ženy-kandidátky majú na Slovensku vo veľkej časti politického spektra väčšiu dôveru od elektorátu než od samotných politických strán, keďže boli vďaka preferenčným hlasom častejšie „skokan-

kami“ ako ich mužskí kolegovia a v nezanedbateľnom počte strán dostali v priemere dokonca viac krúžkov ako muži. Zároveň platí, že preferenčné hlasy majú svoje limity, lebo „skoky“ žien neboli dostatočne veľké na zisk poslaneckého mandátu. Zdá sa, že hlavnou prekážkou pre vstup slovenských žien do vrcholovej politiky sú stranícki „strážcovia vstupu“ (gatekeepers) a že politické centrály „preferujú mužských kandidátov pred hlasmi žien“ (Saxonberg 2003: 245).

Záver je teda evidentný – ak strany chcú, aby viac mandáty získalo viac žien a aby sa zvýšila deskriptívna reprezentácia žien, nemôžu sa spoliehať na preferenčné hlasovanie. Kľúčom k úspechu žien-politíciek pri nadobúdaní poslaneckého mandátu je odstránenie rodovo necitlivých straníckych „strážcov vstupu“ a nominovanie žien na zvoliteľné miesta na kandidátke. V snahe riešiť podreprezentáciu žien v parlamente by mohli pomôcť aj podporné kampane. Napríklad v Českej republike sa po kampani „Zakrúžkuj ženu“ počas parlamentných volieb 2021 počet krúžkov pre ženy v porovnaní s predošlými voľbami zdvojnásobil. Dobrým predpokladom pre podobnú mobilizáciu elektorátu aj na Slovensku je zistenie, že až 59 % slovenskej verejnosti (69 % žien a 49 % mužov) považuje zastúpenie žien v NR SR za nedostatočné (Bútorová et al. 2018: 23-24).

Ol'ga Gyárfášová vyštudovala sociológiu, PhD. obhájila v odbore teória politiky. Prednáša na Ústave európskych štúdií a medzinárodných vzťahov FSEV UK v Bratislave. Výskumne sa venuje najmä voličskému správaniu, politickej kultúre, právam menšín a rodovým štúdiám, ako aj analýzám populizmu a pravicového extrémizmu. Je autorkou, spoluautorkou a spolueditorkou desiatok odborných štúdií a publikácií. Spolupracuje na viacerých vedeckých domácich i medzinárodných projektoch, o.i. je národnou koordinátorkou výskumu o voličskom správaní a voľbách do Európskeho parlamentu, ako aj medzinárodnej siete Komparatívne štúdia volebných systémov.

Sofia Karina Trommlerová vyštudovala medzinárodnú ekonómiu na Univerzite v Göttingene a ekonómiu rozvojových krajín na ženevskom inštitúte Graduate Institute of International and Development Studies (PhD v roku 2016). Ako výskumná pracovníčka pôsobila na hágskom inštitúte International Institute of Social Studies (súčasť Erasmus University Rotterdam) a na Univerzite Pompeu Fabra v Barcelone. Aktuálne pracuje na Univerzite Komenského ako MSCA Postdoctoral Fellow. Venuje sa interdisciplinárnemu výskumu so zameraním na rôzne aspekty života žien a detí v európskom aj celosvetovom kontexte.

LITERATÚRA

- BITUŠÍKOVÁ, A. 2005. (In)Visible Women in Political Life in Slovakia. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 41(6): 1005-1021.
- BÚTOROVÁ, Z. – FILADELFIOVÁ, J. 2011. Parlamentné voľby 2010 v rodovej perspektíve. In: Gyárfášová, O., Mesežnikov, G., and Kollár, M. (eds.). Slovenské voľby '10: Šanca na zmenu. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 181-207.
- BÚTOROVÁ, Z. – GYÁRFÁŠOVÁ, O. – VELŠIC, M. 2018. Politická participácia žien na Slovensku: Možnosti a limity. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky. ISBN 978-80-89345-70-0.
- BÚTOROVÁ, Z. – GYÁRFÁŠOVÁ, O. 2020. Politická participácia žien na Slovensku 2020 – Kde sme a kam smerujeme? Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- DAHLERUP, D. 1988. From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics. Scandinavian Political Studies, 11(4): 275-297.
- FILADELFIOVÁ, J. 2002. O ženách, moci a politike: Úvahy, fakty, súvislosti. In: Cviková, J. and Juráňová, J. (eds.). Hlasy žien – Aspekty ženskej politiky. Bratislava: ASPEKT, 13-80.
- FILADELFIOVÁ, J. – RADÍČOVÁ, I. – PULIŠ, P. 2000. Ženy v politike. Bratislava: S.P.A.C.E.
- FILADELFIOVÁ, J. – BÚTOROVÁ, Z. 2010. Sľubné začiatky a vzdialené horizonty rodovej rovnosti. In: Bútorová, M., Bútorová, Z., Kollár, M., and Mesežnikov, G. (eds.). Kde sme? Mentálne mapy Slovenska. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 366-372.
- GELNAROVÁ, J. 2010. Reprezentace žen v politice z pohledu politické teorie aneb „Co všechno znamená, když se řekne, že ženy jsou v politice podreprezentovány?“ Acta Politologica, 2(2): 120-135.
- GERHARDS, L. – KOSFELD, M. 2020. I (Don't) Like You! But Who Cares? Gender Differences in Same-Sex and Mixed-Sex Teams. The Economic Journal, 130(627): 716-739. <https://doi.org/10.1093/ej/uez067>
- GIDENGIL, E. 2007. Beyond the Gender Gap: Presidential Address to the Canadian Political Science Association. Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique, 40(4): 815-831.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O. – BAHNA, M. – SLOSIARIK, M. 2017. Sila nestálosti: Volatilita voličov na Slovensku vo voľbách 2016. Stredoevropské politické studie, 19(1): 1-24. <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/6861/6367>
- HAVELKOVÁ, H. 1996. Český diskurz o ženách v politice před volbami 1996. Aspekt 4(2): 83-88.
- HAVELKOVÁ, H. (2006). Jako v loterii: Politická reprezentace žen v ČR po roce 1989. In: Hašková, H., Křížková, A., and Linková, M. (eds.). Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 25-42.
- HAVLÍK, V. – NEMČOK, M. – SPÁČ, P. – ZAGRAPAN, J. 2020. The 2020 Parliamentary Elections in Slovakia. Steadily Turbulent Change of Direction. Czech Journal of Political Science/Politologický časopis, 2020(3): 221-234. <https://doi.org/10.5817/PC2020-3-221>

- HENDERSON, K. 2017. Euroscepticism and the 'Missing left': The Slovak Case. *Politologický časopis/Czech Journal of Political Science*, 2017(3): 229-248.
- HOLUBOVÁ, B. [online] 2010. Účasť žien v politike – Postoje, stav a perspektíva. [08.07. 2022] Dostupné na: <https://silo.tips/download/uas-ien-v-politike-postoje-stav-a-perspektiva>.
- HUDÁČKOVÁ, S. – MALOVÁ, D. 2021. Portfolio Allocation of Slovak Ministers from the Gender Perspective. *Politické vedy*, 24(4): 104-131. <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.4.104-131>
- JAKOBSSON, N. 2012. Gender and confidence: Are women underconfident? *Applied Economics Letters*, 19(11): 1057-1059. <https://doi.org/10.1080/13504851.2011.613745>
- KLIMOVSKÝ, D. 2015. Ženy v komunálnej politike v Európskej únii: Diskusia o implementácii volebných kvót v rôznorodých systémoch územnej samosprávy. *Sociológia*, 47(5): 504-526.
- KOBOVÁ, Ľ. 2007. Ako ne/dostať ženy do parlamentu. Zostavovanie kandidátnych listín. In: Kobová, Ľ. and Maďarová, Z. (eds). *Kradmá ruka feministky rozvažuje za plentou*. Bratislava: ASPEKT, 11-25.
- KOBOVÁ, Ľ. – MAĎAROVÁ, Z. 2007. *Kradmá ruka feministky rozvažuje za plentou*. Bratislava: ASPEKT.
- KOUBA, K. – NÁLEPOVÁ, M. – FILIPEC, O. 2013. Proč jsou ženy v české politice podreprezentovány? Analýza kandidátních listin a volebního chování v Olomouckém kraji. *Politologický časopis/Czech Journal of Political Science*, 2013(4): 372-391. <https://doi.org/10.5817/PC2013-4-372>
- MAĎAROVÁ, Z. [online] 2014. Deskriptívna analýza reprezentácie žien v inštitucionálnej politike v Slovenskej republike – Kvantitatívne a kvalitatívne faktory. [08.07. 2022] Dostupné na: https://alianciazien.files.wordpress.com/2014/10/deskriptivna-analyza-reprezentacie-zien-v-politike_pp_1_.pdf.
- MARUŠIAK, J. 2021. 'Slovak, not Brussels Social Democracy'. *Europeanization/De-Europeanization and the Ideological Development of Smer-SD Before 2020 Parliamentary Elections in Slovakia*. *Politologický časopis/Czech Journal of Political Science*, 2021(1): 1-37. <https://doi.org/10.5817/pc2021-1-37>
- MAŠKARINEC, P. – KLIMOVSKÝ, D. 2017. Determinants of Women's Descriptive Representation in the 2014 Czech and Slovak Local Elections. *Lex Localis – Journal of Local Self-Government*, 15(3): 387-410.
- MAŠKARINEC, P. 2019. *Ženy a lokální politika. Komunální volby v České republice v letech 1994-2018 z pohledu politické reprezentace žen*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- MATLAND, R.E. – BROWN, D.D. 1992. District Magnitude's Effect on Female Representation in U.S. State Legislatures. *Legislative Studies Quarterly*, 17(4): 469-492.
- MATLAND, R.E. – STUDLAR, D.T. 1996. The Contagion of Women Candidates in Single-Member District and Proportional Representation Electoral Systems: Canada and Norway. *The Journal of Politics*, 58(3): 707-733.
- MATLAND, R.E. – MONTGOMERY, K.A. (eds.) 2003. *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*. Oxford: Oxford University Press.

- MATLAND, R.E. 2005. Enhancing Women's Political Participation. Legislative Recruitment and Electoral Systems. In: Ballington, J. and Karam A. (eds.). *Women in Parliament. Beyond Numbers*. Stockholm: International IDEA: 93-138.
- McALLISTER, I. – STUDLAR, D.T. 2002. Electoral Systems and Women's Representation: A Long-Term Perspective. *Representation*, 39(1): 3-14.
- MESEŽNIKOV, G. (ed.) 2020. *Slovenské voľby '20. Akú zmenu priniesli*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- NORRIS, P. 1993. Conclusions: Comparing Legislative Recruitment. In: Lovenduski, J. and Norris, P. (eds.). *Gender and Party Politics*. London: Sage, 309-330.
- NORRIS, P. 1996. Legislative Recruitment. In: Leduc, L., Niemi, R., and Norris P. (eds.). *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*. Thousand Oaks, CA: London Sage, 184-215.
- NORRIS, P. 2004. *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behavior*. Massachusetts: Harvard University.
- PHILLIPS, A. 1995. *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press.
- PITKIN, H. F. 1967. *The Concept of Representation*. Berkley: University of California Press.
- SAXONBERG, S. 2003. Czech Political Parties Prefer Male Candidates to Female Votes. In: Matland, R.E. and Montgomery, K.A. (eds.). *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*. Oxford: Oxford University Press, 245-266.
- SCHNEIDER, M.C. – HOLMAN, M.R. – DIEKMAN, A.B. – McANDREW, T. 2016. Power, Conflict, and Community: How Gendered Views of Political Power Influence Women's Political Ambition. *Political Psychology*, 37(4): 515-531.
- SLOBODA, M. 2014. Women's Participation and Incumbency Advantage in Slovak Cities: The Case Study of Mayoral Elections in Slovakia. *Socialiniai tyrimai/Social Research*, 38(1): 101-112.
- SLOBODA, M. – VALKOVIČOVÁ, V. – ŠUPÁKOVÁ, K. 2021. Gender (In)Equality in Slovak Ministries Through the Perspective of Gender Regimes. *Politické Vedy*, 24(4): 132-157.
- SPÁČ, P. 2013. *Tichý hlas voličov. Preferenčné hlasovanie v slovenských parlamentných voľbách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- SPÁČ, P. 2016. The Role of Ballot Ranking: Preferential Voting in a Nationwide Constituency in Slovakia. *East European Politics & Societies*, 30(3): 644-663. <https://doi.org/10.1177/0888325416631802>
- TREMBLAY, M. 2012. *Women and Legislative Representation: Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas*. Pan Macmillan.
- WÄNGNERUD, L. 2009. Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation. *Annual Review of Political Science*, 12: 51-69. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.11.053106.123839>